

Møde for lukkede dører, Stortinget 19. juli 1907

Møde for lukkede dører i Stortinget
den 19. juli 1907 kl. 10.00.

Præsident: C. Berner.

Dagsorden:

Fortsat behandling af

Indstilling fra konstitutionskomiteen angaaende kgl. proposition om samtykke til aftale med Sverige om fælles undersøgelse af forskellige forhold vedrørende de svenske flytlappers renbeitning i Tromsø og Nordlands amter samt om bevilgning til en kongelig kommission til at foretage saadan undersøgelse (indst. S. LV).

Mødet holdtes for lukkede døre.

Foshaug: Selv om jeg skulde blive gjenstand for hr. Malms udsøgte elskværdighed i lighed med repræsentanten hr. Knudsen igaarftes, saa finder jeg mig alligevel beføiet til at benytte ordet i denne sag. Det har nemlig lidt større interesse for folk der nord end det har for repræsentanten hr. Malm. Jeg var en af dem, som i 1905 stemte for Karlstadoverenskomsten. Jeg stemte for den, fordi vi da var kommet saa langt, at det efter min opfatning var umuligt at gjøre andet end at stemme for den. Men det spørgsmaal, som dengang stillede sig værst for mig, var renbeitespørgsmaalet, og jeg tog dengang ogsaa et forbehold, idet vi skulde gaa til votering hin nat i 1905. Jeg sagde dengang, at naar jeg er kommet til det resultat, at jeg maa stemme for overenskomsten, saa gjør jeg det under den udtrykkelige forudsætning at de landsdele, som bliver udsatte paa grund af
? renbeitespørgsmaalet, maa ydes fuld erstatning fra statens side. Disse udtalelser blev dengang ikke modsagt fra regjeringsbænken. Jeg udtalte endvidere, at det var et økonomisk spørgsmaal af saa stor betydning for de nordlige landsdele, at de færreste af repræsentanterne anede det. Jeg har ikke været blandt dem, der har været særlig radikal i lappespørgsmaalet. Dengang vi stod i unionsforholdet til Sverige, havde jeg og mange med mig sat vort haab til, at naar vi fik den nye lappelov under behandling, skulde der tages endel skjærpende bestemmelser og muligens forsøges at faa en forskyvning af grænsen for renbeitningen, saadan at de nederst liggende distrikter blev fritaget. Nu er imidlertid forholdet anderledes. Jeg har nemlig helt fra barndommen af været tilbøielig til at synes synd paa dette nomadefolk, naar jeg har seet paa deres liv og deres livskaarlig(?), og jeg har ogsaa den opfatning, at den voksende kultur paa begge sider af grænsen, at opdyrkningen af jorden i de indre distrikter vil lidt efter lidt uvægerlig føre derhen, at dette nomadefolk gaar sin undergang imøde. Jeg havde derfor ment, at det bedste maatte være at søge at gjøre

overgangen saa lempelig som mulig. Men forholdet er jo nu ændret. Dengang vi stod i unionen, havde vi interesse af, at alt kunde gaa saa godt som muligt, og vi havde da ogsaa mere udsigt til at opnaa et frugtbart samarbeide med Sverige. Nu er forholdet blevet det, at vi er et frit og selvstændigt folk, og vi har da at søge, vi lige saavel som Sverige, at varetage vore folks interesser paa alle maader og med de midler, som staar til vor raadighed. Jeg vil ogsaa erklære, at jeg er enig i mange af de betragtninger, som af landbrugsministeren blev fremholdt igaar, særlig med hensyn til beiteretten inde paa vidderne. Jeg tror, at hvis man kunde faa frugtbringende forhandlinger istand, og der kunde trækkes en skarp, bestemt grænse mellem de indre og ydre distrikter, saa vilde det medføre en stor fordel for de fastboende norske; men jeg vil ikke her undlade at gjøre opmærksom paa, at hvis et saadant forhold skulde indtræde, saa maatte nok den grænse, som der bliver trukket, overholdes bedre end det synes, ialfald nu i de sidste to aar, at lapperne har gjort med de grænser, vi allerede har. Thi hvis ikke det skulde ske, saa vilde forholdet blive det, at hele den renmasse, som forskyves fra øerne over til de indre distrikter, da vil komme til at oversvømme indlandsdistrikterne. Jeg skal bare nævne f.ex. de øverste dele i Maalselven, Tamokdal, Dividal, Rostadal, Øvre Maalselven, Tagelvdal samt Skoelvdal og en stor del af Bardo. For disse distrikter, som ernærer sig udelukkende ved jordbrug, vilde det, hvis denne grænse skulde overtrædes, og lapperne skulde optræde paa samme maade, som de har gjort ialfald de to sidste aar, blive det samme som, at de maatte være beredt paa at forlade de distrikter, som de med saa meget slid og slæb har opdyrket. Men saa kommer vi til flyttetidsbestemmelsen. Der kan jeg ikke være enig med statsraaden. Jeg er enig med statsraaden deri, at der er en del folk i Tromsø amt, som holder paa den gamle flyttetidsbestemmelse; men det er hovedsagelig dem, som bor i de inderste distrikter, og som frygter for, at hvis flyttetidsbestemmelsen skulde træde i kraft, saa vilde det føre derhen, at de fik alle de store renmasser, som før er flyttet ud paa øerne, saa meget tidligere om vaaren ned i de indre distrikter; thi man maa vel gaa ud fra, at Sverige har været opmærksom paa, at denne flyttetidsbestemmelse for deres vedkommende er en meget farlig bestemmelse. Jeg kan muligens ogsaa være enig med statsraaden i, at svenskerne anser sig forat være lurt ved denne bestemmelse. Men selv om det er tilfældet, saa mener jeg dog, at naar vi ser denne sag i sammenhæng med det, som skede i 1905, saa kan vi ikke frigjøre os fra, at det eneste lille, som vi vandt noget paa, var virkelig flyttetidsbestemmelsen 15de juni. Hvis det forholder sig saa, at denne bestemmelse vil virke som en slags grænsespærring, saa er det klart at forstaa, at svenskerne gjerne vil have flyttetidsbestemmelsen forandret. Men hvorfor har de svenske delegerede sat dette som betingelse, at flyttetidsbestemmelsen uden

videre skal træde ud af betydning indtil videre? Hvorfor har de svenske sat dette som betingelse? Jo, statsraaden svarede paa det, at svenskerne havde ment, at de var bleven lurt, men jeg kan tænke mig, at det muligens ogsaa kan have en anden grund. Det kan jo tænkes, at svenskerne er opmærksom paa, at de ikke greier at overholde Karlstadoverenskomstens bestemmelse med hensyn til flyttetiden, og der er al sandsynlighed for det, at svenskerne er klare over det; thi det er vel meget rimeligt, at renen, som er et indvandringsdyr, vil drage over grænsen, naar den tid kommer, da den er vant til at flytte over, nemlig i begyndelsen af mai, og det kunde hælde, at det trods alle de svenske myndigheders foranstaltninger vil vise sig omtrent umuligt at opretholde Karlstadoverenskomstens bestemmelse med hensyn til flyttetiden. Det kan endvidere tænkes, at de svenske delegerede havde tænkt som saa, at kunde de faa Norges storting til godvillig at gaa med paa at sløife flyttetidsbestemmelsen, saa havde de derved et bedre argument, naar de engang skulde lade sagen afgjøre ved voldgift; thi sagen er jo nemlig den - vi kan ikke bortse fra det - at alt det, som vi opnaar ved at gaa med paa det forslag, som af statsraaden er optaget, er jo det, og kun det, at vi kan opnaa at faa forhandlinger med Sverige. Sverige staar nemlig fuldstændig frit og kan afbryde forhandlingerne naarsomhelst. Det randt mig derfor i tankerne, at det muligens kunde være et politisk træk fra Sveriges side dette. Hvis svenskerne kunde forelægge for en voldgiftsdomstol redegjørelse for, at det norske storting havde gaaet med paa at sløife overenskomstens bestemmelse om flyttetiden 15de juni, saa kunde de jo ogsaa videre fremholde, at denne bestemmelse ikke var af saa særlig stor betydning for Norge. Jeg tror derfor nok, at der kan være flere grunde, som gjør, at svenskerne gjerne vil have denne flyttetidsbestemmelse forandret allerede nu. For mig stiller da spørgsmaalet sig saaledes: Er det rimeligt af os uden vederlag at gaa med paa at sløife det eneste punkt, som vi opnaaede noget paa i Karlstadoverenskomsten? Har svenskerne i det hele og store vist sig saa velvillige, saa imødekommende overfor os, at vi uden videre skal sløife det? Jeg vil indskyde den bemærkning, at jeg gjerne vil være med paa, at vi skal optage forhandlinger med Sverige, og jeg havde ogsaa det haab, at der muligens kunde komme oplysninger, som viste sig at være af interesse og kanske til gavn for begge riger; men jeg synes, at naar Sverige allerede nu stiller som betingelse for, at en saadan kommission skal nedsættes, at Karlstadoverenskomstens bestemmelse skal sættes udaf betragtning, saa virker allerede dette paa mig saaledes, at jeg maa spørge mig selv: Er det virkelig ærlig ment fra Sveriges side at føre forhandlinger paa et venskabeligt grundlag, naar de allerede nu forlanger en saadan bestemmelse vedtaget? Jeg maa spørge mig selv om det, og jeg tror ogsaa, at det er nødvendigt, at den øvrige del af forsamlingen her opstiller sig dette

spørgsmaal. Naar svenskerne saa, at de havde begaaet en daarskab, saa var det bedre, at de havde tilbudt Norge en eller anden indrømmelse for at faa flyttetidsbestemmelsen forandret. Hvis de ser, at de har begaaet en fadåse, saa var det langt mere ærligt politik, at de havde sagt: Vel, vi har feilet i det; vi ser, at vi ikke kan overholde bestemmelsen, og derfor tilbyder vi forhandlinger paa det og det grundlag. Det er imidlertid ikke skeet. Statsraaden talte videre om, at det vilde blive saa vanskeligt for os at faa en voldgiftsavgjørelse; vi maatte betænke os baade to og tre gange, før vi gik til en voldgifts afgjørelse; der manglede saa mange oplysninger, og vi maatte ogsaa her tage i betragtning, at lapperne havde den gamle sædvansmæssige ret. Ja, den sædvansmæssige ret, som lapperne har havt, er jo grundlagt paa lappekodicillen af 1751, men der er det at bemærke ved denne gamle sædvane, at den er i en ikke saa uvæsentlig grad forrykket ved det, som skede ved grænsespærringen af - jeg tror, det var 1854. Paa kodicillens tid havde vi vederlag deri, at lapperne i Finmarken, i Kautokeino, Karasjok og Polmak søgte da til Enontekis og Enare i Finland med et stort antal ren; i 1834 blev fra norsk side opgivet 50000 og af de finske myndigheder 90000 mod en tilsvarende beitning fra Finland i Norge af 15000 og 18000. Saadan var forholdet. Norge har imidlertid intet vederlag faaet, fordi denne grænse paa over 300 km. mellem Finland og Norge blev afskaaret. Det maatte vel ogsaa være af de ting, som kom i betragtning, naar sagen skulde afgjøres ved en eventuel voldgift. Men hvordan det end vil gaa med voldgiften, saa ser jeg spørgsmaalet saaledes, at til syvende og sidst bliver det efter hele den politik, som svenskerne har ført paa dette omraade, nok voldgiftsdomstolen, som vil komme til at afgjøre det. Det blir det nok, hvis ikke vi fortsætter med at opgive det ene efter det andet af det lille, vi havde vundet. Hvis vi gjør det, vel, saa kan vi nok faa en overenskomst istand paanyt igjen.

Saa talte statsraaden om de fordele, vi allerede nu havde vundet ved at faa disse forhandlinger istand. Ja, jeg er enig med statsraaden deri. Det grundlag som er lagt for forhandlingerne er bra nok, og jeg skulde med glæde se, at svenskerne havde villet gaa med paa disse forhandlingsgrundlag, uden at sætte slige forhandlingsbetingelser, at Norge skulde give afkald paa det, som vi engang var forligt om. Hvad vilde vel svenskerne have sagt, hvis vi ikke havde opfyldt de betingelser, som blev sat i Karlstadforliget? Jeg tænker, at de fleste af herrerne erindrer den svenske regjeringspresses optræden, da der var tale om fra norsk side at opfylde sin forpligtelse ved Karlstadoverenskomsten.

Jeg vil, førend jeg slutter, ogsaa gjøre en anmerkning i anledning af det, som hr. Berner udtalte igaar aftes: Hr. Berner sagde, at det vil se ud, som vi er ræd for at faa sagen undersøgt. Aa nej, vi er ikke af dem, som er

række, vi, det har vi vist mange gange. Vi er ikke bange for at faa sagen undersøgt. Men præsidenten udtalte videre, at det var nødvendigt at faa en saadan kommission nedsat for at faa anledning til at undersøge, hvordan forholdet var paa svensk side. Ja det ser unægtelig underligt ud, naar man stiller den udtalelse op ved siden af det, som foregik ifjor. Jeg paatalte det lidt under renbeitedebatten i høst, men jeg vilde ikke da paagrund af, at mødet holdtes for aabne døre, komme ind paa forholdet, saaledes som det virkelig var. Hvis forholdene har været slig, som af hr. præsident Berner udtalt, at der kanske ikke skulde være adgang til at undersøge paa svensk side, ja, da maa jeg sige, at forskjellen mellom norsk og svensk optræden i dette spørsmål er af en slig art, at det er vanskeligt at finde udtryk for det. Hvad der foregik ifjor, det var det, at en svensk landshøvding, en svensk lappefoged og en svensk prest kom til Tromsø og reiste gjennom hele amtet og foretog alle de undersøgelser, de ønskede sig, uden noget paalæg, hverken fra departementet eller fra amtmanden eller fra lappefogden om at disse herrer skulde ledsages paa vandringen, og jeg tviler ikke paa, at naar sagen en gang kommer til voldgiftsafgjørelse, vil det vise sig, at de vandringer, som de svenske herrer dengang foretog i Tromsø amt, har været frugtbringende. Thi efter det, jeg har bragt i erfaring, blev det fra svensk side indhentet alle mulige oplysninger blandt folket med hensyn til flyttetidsbestemmelser og ogsaa andre ting vedrørende renbeitespørsmålet. Det er klart nok for alle, at naar der kommer tre elskverdige, fine herrer til bønderne op i afdalene, saa kan de stille spørsmålene paa en saadan maade, at de kan faa næsten, hvad slags svar de ønsker, og jeg tviler ingenlunde paa, efter de oplysninger jeg har faat, at det ogsaa var anlagt paa at faa saadanne svar, som gik i favør af, at flyttetidsbestemmelsen var urimelig. Det skal vise sig senere. Jeg spørger da: hvor var departementet og hvor var Tromsø amtmand dengang? Havde det ikke været myndighedernes simple pligt - ikke at nægte de svenske herrer at komme til Norge og undersøge; men at lade et par af de norske myndigheder ledsage dem paa deres vandring, saa der ogsaa kunde blive forelagt folk fra norsk side, hvad det virkelig gjaldt. Man faar lægge merke til, at det, som blev vedtaget ved Karlstadoverenskomsten, var en stor del af folket ikke opmærksom paa, og det kan ogsaa tænkes, at en stor del af folk ikke havde tænkt over, hva det virkelig gjaldt og hvilke oplysninger disse herrer ønskede. Jeg vil have sagt dette. Og nu siger hr. Berner: vi vil ikke faa adgang til at undersøge paa svensk side. Ja, jeg havde ikke troet, at svenskerne skulde stille sig saa steile. Naar vi har indrømmet dem saa store ting, som vi har gjort, saa maatte det være det mindste, at de tillod norske borgere, norske myndigheder, at undersøge forholdet paa svensk side. Saa gjerne jeg vil, at forhandling skal komme istand, og saa gjerne jeg ønsker, at dette spørsmål

skal afgjøres ved fredelige forhandlinger med Sverige, saa kan jeg alligevel ikke gaa med paa, at flytningsbestemmelsen sættes ud af betragtning. Thi jeg vil gjentage det, som jeg sagde i begyndelsen af mit foredrag, jeg frygter for, at hvis de faar denne bestemmelse nu sat ud af betragtning, saa vil det kunne føre til, at svenskerne fører forhandlingerne et aar eller to, indtil de har faat de oplysninger, som ønskes, og muligens anser sig sikre paa at faa en voldgiftsafgjørelse, som skal gaa i deres favør, og saa afbryder forhandlingerne, og resultatet bliver, at vi aldrig faar prøvet, hvad flytningsbestemmelsen egentlig var værd. Hvis det forholder seg saaledes, som statsraad Aarrestad sagde igaar aftes med denne flyttetidsbestemmelse, vil den ikke have saa stor virkning. Jeg tror derfor, at hvis vi skal gaa med paa dette, saa bidrager vi til at forværre forholdet. Og det har i det sidste, især iaar, artet sig saaledes med renbeitningen, at selv om man er liberal, saa er man nødt til at tage hensyn til de folk, som lever under disse vilkaar. Jeg skal faa lov at citere en liden del af, hvad der stod i et blad den 19de juni iaar; jeg synes, det kan have sin interesse at høre det nu, da vi staar ligeoverfor afgjørelsen. Der heder det: "...Men just da, når ethvert fremspirende græsstrå har så stort værd for os, da oversvømmes vi av ren. Enkeltvis og i store flokke går den, nat og dag i engslåtten og på hjemme jorder, trækker op marken og tar hvert grønt strå som kommer op. Og vi som kaldes for eiere; vi som har kjøpt og betalt vore ejendomme og ad lovlig vej fået brukene tilhjemlet os uten heftelse og forbehold om at vi skulde holde havnegang til ren, vi står der magtesløse og må se på, at det vi har lagt slit og slæp, arbejde og interesse i, det tas i besiddelse og ødelægges under invasjon av et fremmed folk." Naar man ser paa den foreliggende indstilling, vil man se, at det kun er lapper fra Enontekis og Jukkasjervi sogne som skal have ret til at flytte ind i Norge med sin ren. Men det er ikke saa lidet det. I begyndelsen af 90 aarene blev der tallet omkring 90 000 ren, og lappefogden opførte antallet ifjor til omkring 60000,00; men de fleste tror, der er endnu flere. Jeg for min del tror, at hvis svenskerne ikke vil gaa med paa forhandlingerne, uden at flyttetidsbestemmelsen - 15de juni - sløifes, saa har de andre hensigter med forhandlingerne; thi saaledes som svenskerne optraadte i 1905, da det var saa haardt for os at gaa med paa alle disse bestemmelser, maa vel svenskerne ogsaa kunne sætte sig en liden smule ind i, hvad vi her i Norge maa føle, naar der nu reises spørsmaal om, at vi skal give afkald paa den eneste fordel, som vi da opnaaede.

Konow: Da de norske forhandlere i Karlstad gik ind paa, at den gamle kodicil af 1754 fremdeles skulde være gjældende, at ikke noget af rigerne skulde gjøre krav paa at opsigte denne kodicil, var det i og for sig en stor

indrømmelse af Norge at frafalde den gamle ret, som vi mente os at have naar det krævedes for vore egne interesser, da at kunne opsige denne traktat. Nu har vi til gjengjæld denne bestemmelse om, at lapperne ikke skulde flytte ind før 15de juni. Ganske vist var det en fordel, men til denne fordel blir der benyttet den bestemmelse, at forsaavidt det viste sig nødvendigt for lapperne, skulde Sverige kunne indanke dette spørgsmaal for voldgift; da kunde flyttetiden sættes tidligere. Denne bestemmelse gjorde, at den tidligere flyttetidsbestemmelse ikke var noget videre værd, for hvordan dette stiller sig, saa bliver det voldgiftsretten som afgjør om det er nødvendig for lappernes skyld at flytte tidligere ind, og vi vil være bundet til den voldgiftskjendelse til evige tider, vi vil komme til at faa et nyt vilkaar, som tynger paa Norge, idet nemlig lappekodicilen slet ikke bestemmer udflytningstiden. Den bestemmer kun, at det, som fra gammel tid i saa henseende har været sædvane, fremdeles skal være gjældende. Men derom kan der disputeres. Da havde svenskerne ingen ret til at faa fastsat ved voldgift, at de skulde faa en tidligere indflytningstid end 15de juni, det var den gamle tid. Men naar vi nu staar overfor spørgsmaalet om, hvad vi i denne sag skal gjøre, som er klogest og rigtigst for Norge, hvad der kan fremme vore interesser bedst, kan jeg ikke finde, at det vil fremme vore interesser bedst, at vi gaar med paa dette krav, som de svenske myndigheder har stillet. Det er klart, at en traktat som Karlstadoverenskomsten, som vakte saa stor opsigt, og som blev omtalt i alle lande vil det være vanskeligt for svenskerne lige med det samme for dette punkts vedkommende ikke at lade træde i kraft og sige som saa: Nei, vi vil have dette spørgsmaal indbragt for voldgift allerede nu. Det vilde være noksaa generende, man vilde i fremmede lande faa indtryk af, at Sverige vil trække alle mulige fordele af disse særlige bestemmelser, at det fordrer, at Norge skal holde sine forpligtelser, medens det selv vil søge at slippe fra sine. Og hvordan staar vi da for en kommende voldgiftsret, hvis vi gaar ind paa dette vilkaar, at under forhandlingerne skal det gjælde, som man forhandler om, nemlig at terminen skal sættes før 15de juni? Da kommer 15 juni-bestemmelsen i Karlstadoverenskomsten aldrig til at træde ikraft. Gaar vi under disse forhandlinger ikke med paa Sveriges fordring om endelig at frafalde den termin, saa vil det være klart, efter hvad der foreligger af udtalelser fra svenskernes hold, at spørgsmaalet vil blive indbragt for voldgiftsdomstolen. De siger jo, at denne tid, 15de juni, er det samme som grænsesperring, at det er umulig for lapperne at finde sig i det. Vi hørte af den ærede landbrugsminister, at ingen kunde holde renen tilbage, den vilde følge sin naturdrift og vandre ind over de norske vidder uanseet alt hvad der blev gjort fra svensk side for at holde den tilbage. Det samme udtalte repræsentanten fra Tromsø amt. Da vil denne bestemmelse aldrig træde i kraft det er pointet, og da staar Sverige

langt heldigere ligeoverfor voldgiftsdomstolen, end det vilde have gjort, hvis bestemmelsen virkelig havde traadt i kraft, saaledes at man maatte forandre den igjen. Og takket være konstitutionskomiteen, havde jeg nær sagt, at den har ladet sagen hvile saalænge, er der nu udsigt til, at den vil træde i kraft, hvis man ikke gaar med paa disse forhandlinger hvis regjeringens forslag derom ikke blir vedtaget af stortinget. Nu siger chefen for landbrugsdepartementet, og det er gjentaget af præsident Berner: ja vel, men vi mangler alle oplysninger, som vi skulde have, og vi kan faa disse oplysninger naar vi kan komme i forhandling med Sverige, da maa der optages forhør der og der for at undersøge klagerne. Dertil blev der svaret af hr. Griveri, at det kan vi gjøre ligeoverfor en kommende voldgiftsdomstol, der er netop stedet til at faa undersøgt dette for en upartisk ret. Ja, svarede præsident Berner, men et er, sagde han, hvad mænd, som er inde i disse sager, kan faa frem, et andet er, hvad en saadan voldgiftsdomstol kan faa frem, og man maa ikke indbilde sig, at Sverige tillader, at man kan faa disse oplysninger paa anden maade heller. Ja, dertil vil jeg svare: den voldgiftsdomstol, som skal nedsættes, hvis Norge og Sverige ikke kommer overens om dette spørgsmaal, af hvem bestaar den? Jo, af en nordman, som norsk myndighed skal udnævne, og en svenske, og saa, hvis de to ikke kan blive enige om opmanden, da en mand, som er opnævnt af det schweiziske edsforbunds præsident. Nu spørger jeg: Kan man da ikke tage lagmand Kjerschow til norsk delegeret? Skulde det være nødvendigt endelig at tage en saadan guldgaloneret herre, som ikke forstaar sig paa det? Jeg tænker, vi tager lagmand Kjerschow til det, han som er saa godt inde i disse sager, og det er netop ham regjeringen har tænkt paa som en af forhandlingsmedlemmerne, som skal faa alle forhold i sagen oplyst. Jeg tænker, han vil ogsaa tvinge det frem, naar det kommer for voldgiftsdomstolen. Og hvad har vi vundet ved at indgaa paa forhandlinger og faa sagen undersøgt paa forhaand, som vi ikke kan vinde ved at faa den undersøgt for en voldgiftsdomstols øine, havde jeg nær sagt? Vi har intet vundet, men kanske tabt noget, thi i det øieblik alt skal undersøges paa forhaand bliver alt bevis at føre skriftlig ved skriftlige aktstykker. Da kommer ikke den schweiziske voldgiftsmand, som har afgjørelsen ordentlig ind i sagen; men bliver det ikke fremlagt paa den maade, da tvinger vi ham og tvinger vi retten til at reise omkring og foretage aastedsbefaring, som hr. Griveri har sagt, og samle alle oplysninger, faa frem det som trænges. Da kan han først se det virkelige forhold baade fra nordmændenes standpunkt og fra lapperne, og da kan man faa frem oplysninger om, hvorvidt der er strækninger, som kan benyttes af lapperne i Sverige, men som de ikke har udnyttet. Jeg tror derfor, vi er fordelagtigere stillet, hvis vi ikke faar disse undersøgelser, end om vi fik dem, saadan staar det for mig. Jeg har ingen videre tro paa, at vi paa grund af disse forhandlinger skal blive stillet

gunstigere. Jeg vil forresten ogsaa understrege det, som den ærede repræsentant fra Tromsø amt talte om. Hvordan kan det gaa til, at svenske myndigheder reiser ind i Norge og optager hele forhør i Tromsø amt, uden at regjering, departement eller amtmænd gjør det mindste skridt for at hindre det. Og saa siger man som en selvfølge, at det vilde ikke blive tilladt norske mænd at gjøre det samme i Sverige. Nei, det vilde ikke blive tilladt. Dette, som skeede i Tromsø amt ifjor, vilde ikke kunne ske i nogen anden fri stat, og der har regjeringen sit ansvar, fordi den undlod at hindre det. Det stod uden videre berettet i vore aviser. Der var ingen af disse samlingsblader i Kristiania, som gjorde den mindste anmerkning ved det, det var som en selvfølgelig ting, at svenskerne kunde gjøre det i Norge, men nordmændene i Sverige selvfølgelig ikke, det vilde de svenske myndigheder ikke tillade, det gaar landbrugsdepartementets chef uden videre ud fra, og deri gjør han ret.

Det er den samme svaghed, vi viser nu, som vi altid har vist i unionstiden, og denne svaghed driver svenskernes fordringer op, vi gaar med paa dem, giver efter for dem under forhandlinger. Det har været det norske stortings kald og pligt at stanse alle de indrømmelser, som gjøres fra regjeringernes side, men tilslut bliver disse fordringer fra svenskernes side for drøie, for voldsomme, for store og saa gaar det i stykker. Det har været gangen før, og det vil blive gangen nu - ogsaa efter Karlstadoverenskomsten, det er deri faren ligger.

Som sagt dette at opgive den bestemmelse paa forhaand, som svenskerne er bundne til ifølge Karlstadoverenskomsten, medens vi forhandler om den - ja, det er et genialt paafund dette, at man skal opgive paa forhaand, det skal indtræde paa forhaand det som er forhandlingernes gjenstand. Jeg har aldrig i verden seet det praktiseret før; men mellem nordmænd og svensker selvfølgelig, der gaar det an. Det er virkelig et genialt paafund, ikke fra nordmændenes side men fra svenskernes side!

Vi fik jo en fremstilling her fra landbrugsministeren om, hvormeget vi havde opnaaet. Det saa ud, som vi havde seiret over hele linien, de norske krav var gennemført punkt for punkt. Men saa kom dette, at vi paa forhaand skulde gaa ind paa det, vi skulde forhandle om, saalænge forhandlingerne stod paa og lidt længere endda - i 3 aar. Naar jeg stemmer for flertallets forslag, saa er det, fordi jeg tror, det er det rigtigste og bedste for Norge, det klogeste. Jeg tror, det er aldeles galt, at regjeringen har gaaet med paa dette; jeg tror, det giver voldgiftsdomstolen en præsumtion for, at dette er nødvendigt for lapperne, og at det ingen betydning har for os.

Med hensyn til den ordning, statsraad Aarrestad nævnte, at de kun skulde kunne flytte paa høifjeldet tidligere mod at de trak sig tilbage fra øerne, saa er ogsaa det noget, som kan blive taget under overveielse af voldgiftsretten.

Den af den schweiziske præsident opnævnte mand kan undersøge dette selv paa stedet; der er ikke under voldgiftssagen afskaaret nogensomhelst adgang til bevisførelse eller til fremlæggelse af forslag fra norsk side. Det blev sagt her i 1905 under møderne om Karlstadoverenskomsten, at det var da det mest betryggende i verden at faa voldgift i alle disse tvistemaal mellem Norge og Sverige. Ja, jeg tror, det er mere betryggende end disse forhandlinger. Jeg tror, at en voldgiftsdomstol, hvor der fra norsk side som fra svensk side saa godt som det lader sig gjøre, blev ført bevisligheder i marken for og imod, den vil give et bedre udslag end forhandlinger mellem rigerne. I forhandlinger har vi altid givet efter, indtil det gik istykker for os. Saadan vil det gaa her ogsaa: vi vil komme til at give efter, indtil det hele gaar istykker, fordi de svenske krav bliver for store.

Udenrigsminister Løvland: Jeg skal ikke være vidtløftig, da landbrugsministeren og komiteens formand indgaaende og fyldig har fremstillet sagen. Denne sag begynder med, at den svenske gesandt her gjentagende henvendte sig til mig med forespørsel, om saadanne forhandlinger kunde ske. I de samtaler gjorde jeg naturligvis gjældende den synsmaade, som her nu er fremkommet meget sterkt, at en forhandling om at forandre denne 15de junibestemmelse i Karlstadoverenskomsten troede jeg ikke den norske regjering vilde gaa med paa. Det var overhovedet et spørgsmaal, vi ikke kunde optage saadan; svenskerne fik da bruge voldgiften. Men jeg maatte selvfølgelig forelægge sagen for landbrugsdepartementet for at undersøge, om der var andre grunde til at gaa paa forhandling; men jeg svarede foreløbig, at forhandlinger om dette at forandre 15de juni-historien vilde jo være urimelige, og at naar det imidlertid var undersøgt og behandlet af de sagkyndige, saa skulde jeg give nærmere svar. Der var da gjentagne konferenser med landbrugsdepartement om lappesagens stilling, og da viste det sig, at landbrugsdepartementet, som landbrugsministeren oplyste igaar, fandt flere punkter saa mangelfulde ved den bestaaende ordning, at man fra landbrugsdepartementets side var forberedt paa at stille henvendelse om at faa forhandlinger igang for at faa ordninger deroppe. Der forelaa altsaa et sterkt behov fra norsk side for snarest muligt gennem forhandling at prøve at faa fyldt ud huller i den bestaaende ordning, vel at merke, spørgsmaal, som man vanskelig kunde faa undergivet voldgift, da de ikke er omhandlet i Karlstadoverenskomsten. Landbrugsdepartementet sad altsaa med en række spørgsmaal, som der var trang til at forhandle om og søge ordnet ved overenskomst snarest muligt, og som det tænkte at sætte motion igang med at faa istand. Under disse omstændigheder kom regjeringen efter gjentagen og nøie overveielse til det resultat, at man skulde lade dette prøve af særlige delegerede, som en tid kunde

behandle disse spørsmål og se, hvordan det stillede sig med dette. Og ligesom svenskerne lod sin gesandt her deltage, saa lod vi vor gesandt i Stockholm deltage i disse underhandlinger. Og det gjorde landbrugsdepartementet saa meget mere, som minister Vogt, som hr. præsidenten ved, sammen med rigsadvokat Kjerschow i Karlstad havde den specielle befattning med den overenskomst angaaende lappesagen og havde havt den anledning til at arbeide sig ind i sagen, som de forhandlinger havde givet. Det viste sig da under forhandlingerne mellem disse 4 sagkyndige, 2 fra hvert rige, at der fra norsk side var disse spørsmål, som landbrugsdepartementet allerede havde gjort regjeringen bekjendt med, og det viste sig, at den - specialist, kunde jeg være tilbøielig til at sige, som vi i Norge har i disse sager, rigsadvokat Kjerschow - det er jo en bekjendt sag, at han i lang tid var de svenske lappers juridiske konsulent i Tromsø og den svenske stats repræsentant dernord og saaledes kjender denne lappesag ogsaa fra den side, ligesaa vel som han har havt anledning til helt fra sin faders tid at lære lappesagen at kjende fra norsk side - begge disse to sagkyndige, specielt rigsadvokaten lagde, som det blev fremhævet af præsidenten igaar i hans foredrag, saa overordentlig stor vegt paa at faa disse realitetsspørsmål op til fælles undersøgelse og drøftelse, at han fandt, at det vilde være uforsvarligt ikke at gaa ind paa disse forhandlinger. Det er altsaa i realiteten ikke saa, at her er givet efter for svenske krav om forhandling; men det svenske krav mødte, da det blev fremsat, et tilsvarende norsk krav, og det er i fuldeste udstrækning i begge rigers interesse, at man søger at faa fyldt ud den bestaaende ordning med hensyn til lappevæsenet. Det var i Norges interesse, at d'hr. Kjerschow og Vogt, det var i Norges interesse, at landbrugsdepartementet, og det var i Norges interesse, at regjeringen med dem fandt, at det var nyttigt og heldigt nu at gaa til disse fællesundersøgelser og forhandlinger. Det er det, som jeg vil have fastslaaet ligeoverfor denne tale om, at her er givet efter. Og jeg tror, det skal vise sig, at landbrugsministeren havde ret, naar han igaar saa sterkt udhævede, at her havde Norge faaet med ind i disse forhandlinger, faaet anerkjendt fra den svenske regjering og ogsaa fra rigsdagen, ligesom det allerede præliminært var anerkjendt af de svenske forhandlere, at disse spørsmål, som fra norsk side er reist, er af den art, at de skal og bør optages til underhandling. Og de, som jeg har snakket med, som har havt befattning med disse ting, og i første linje altsaa rigsadvokat Kjerschow, tillægger disse spørsmål den allerstørste vegt. De er specielt gennemgaaet af landbrugsministeren og af præsidenten, saa jeg skal ikke komme tilbage til dem her.

Saa skal jeg sige lidt om det, som blev nævnt af hr. Foshaug - de undersøgelser, som svenske embedsmænd foretog ifjor deroppe. Ogsaa i de udtalelser, som er fremkommet derom, er der en misforstaaelse, som jeg ikke kan forstaa

kan komme til orde i Norges storting. Jeg skjønner det ligefrem ikke. Det var ikke nogen offentlig undersøgelse, der kunde ikke føres protokol, der kunde ikke optages vidneforklaringer. Det var svensker, som reiste omkring der for at orientere sig. De havde naturligvis samtaler med folk, spurgte dem ud. Jeg er sikker paa, at om svenskerne vilde negte tre norske embedsmænd lov til at reise i Sverige og foretage noget lignende, saa vilde Sverige derved gjøre oprør mod al europæisk international folkeskik. Om vi sendte tre embedsmænd ind i Sverige for at bese disse pladse og samtale med norske lapper og med svenske folk derinde, saa er jeg saa sikker paa som jeg staar her, at de naturligvis paa den høfligste og elskværdigste maade vilde blive modtagne af landshøvdingen der nord, Bergstrøm, ligesom han har erklæret, at han er bleven høflig og elskværdig modtaget i Norge. Det er jo noget, som der i to riger, som lever i fred og venskab med hverandre, ikke er tale om at nægte. Man staar her og deklamerer om nordmænd i Sverige. Jeg skjønner ikke, at der kan være tvil paa dette punkt. Skulde en saadan uhyrlighed ske som at svenskerne modsatte sig, at stiftamtmanden i Tromsø og - lad mig sige lagmand Kjerschow sammen med et par andre reiste ind i Sverige og meldte sig hos den svenske regjering officielt, ikke reiste som forklædte spioner, men reiste officielt, som disse gjorde - skulde Sverige modsætte sig saadant, vilde det vække hele Europas forbauselse; det laa saa udenfor alle land, at det er ligefrem utænkeligt. Saa alle deklamationer om det svenske besøg er at tale om en helt anden ting. Det kan ikke nytte at bringe det ind her. Nei, de undersøgelser, som præsidenten talte om, og som denne proposition taler om, det er ikke undersøgelser gennem samtaler, men det er retslige undersøgelser, som protokolleres og som har beviskraft paa samme maade som vidneprov. Det er fremlæggelse af officielle dokumenter og oplysninger. Det er dette man er bleven enig om at gjøre i fællesskab, saa at naar der sker afhørelser inde i Sverige, sidder der to nordmænd og hører paa og kan stille spørgsmaal og forlange svenskerne examinerede. De har at paahøre udtalelserne og paase, at udtalelserne protokolleres korrekt, forsaavidt de har midler og oplysninger til det, faa frem dokumenter, som kan fremlægges for voldgiftsretten, som kan fremlægges under alle omstændigheder. Det er noget helt andet, om svenske embedsmænd kommer ind i Norge og norske i Sverige for at gjøre noget saadant. Det kan ikke gjøres nogetsteds uden efter overenskomst - som her er truffet. Den overenskomst, som her er truffet, den er for at skaffe et officielt, holdbart og fuldt brugbart bevismateriale af enhver art. Det er dette, man er kommet overens om. Jeg henviser til, at der i propositionen staar en noksaa specificeret opgave over fremgangsmaaden. Præsidenten paapegte det ogsaa igaar i sit foredrag, saa denne misforstaaelse af hr. Foshaug vil jeg henstille, at man lader falde. Det er et rent mistag.

Man mener, at disse undersøgelser kunde voldgiftsretten selv anstille. Nu - for det første med hensyn til voldgiftsrettens sammensætning blev det sagt, at man kunde opnævne en nordmand og en svenske, og saa fik man paa den maade, som ske kunde, faa opnævnt opmanden. Nu - efter ordlyden og formen af disse voldgiftsklausuler i Karlstadoverenskomsten er naturligvis ikke saadant udelukket. Det kunde ske. Om det vil være hensigtsmæssigt, og om det vil ske, er noget andet. Jeg for min part vil personlig sige, at jeg anser det ikke hensigtsmæssigt. En nordmand og en svenske, som traadte ind i voldgiftsretten, vilde blive opfattede som et slags sagførere hver for sit land, og den egentlige dommer vilde blive den udenlandske opmand. Det har jo været det almindelige ved de voldgiftsafgjørelser, som har fundet sted omkring i verden, at man ikke til medlemmer af domstolen vælger medlemmer af vedkommende nationaliteter. Det har været det almindelige, naar England og Amerika har haft voldgift om forskellige spørgsmaal i Beringshavet - og ligedan i andre stater har det været en international regel, at voldgiftsdommerne ikke tilhørte vedkommende nationaliteter. Hvis Norge og Sverige blev enige om at opnævne hver en fra sit land, kunde det, saavidt jeg husker, efter hvad der staar i overenskomsten, gaa an. Men spørgsmaalet er, om det er hensigtsmæssigt. Da maa schweitzeren sidde der som eneste dommer. Disse to kom til at sidde der nærmest som procederende - ialfald med skinnet over sig, at de sad og procederede for hver sin stat og for dennes synsmaader. Men opmanden fældte da dommen. Men lad nu det være, som det vil. Dette er præliminære spørgsmaal, som ikke er under drøftelse. Men jeg fandt at burde gjøre opmærksom paa, at enten voldgiftsdomstolen sammensættes med en svenske, en nordmand og en udlænding eller med tre udlændinger, saa er der jo al rimelighed for, at opmanden ialfald vil være en udlænding og en mand, som altsaa er fremmed for sproget. Det er jo meget faa udlændinger, som er ialfald saa kyndige i noget af de tre eller de to sprog her i Norden, at de kan greie sig. Selv om de til nød, hvis det er udlændinger, kan læse det, saa vil de vanskelig kunne tale det og endnu vanskeligere opfatte - saa meget mere som heroppe maatte afhøres mange folk, som ikke taler hverken norsk eller svensk. Saa allerede dette lægger store hindringer i veien for, at voldgiftsretten selv kunde anstille disse undersøgelser og afhørelser. Desuden kommer voldgiftsrettens opgave og organisation. Hvordan den vil blive, hvordan den vil handle, det ved jeg ikke. Forsaavidt der ikke bliver overenskomst mellem Norge og Sverige om reglement for dens forhandlingsmaade, skal den selv bestemme det. Dens opgave er jo snarest muligt at faa en kjendelse istand, og det bliver da Norges og Sveriges sag at skaffe bevisligheder og lægge frem oplysninger som for en anden domstol. I den retning kommer vi altsaa til at staa mod hinanden, jeg mener ikke ved selve domstolen, men de, som skal procedere, den norske stats repræsentant

og den svenske stats repræsentant, de kommer til at arbejde hver med sit oplysningsmateriale. Man kommer til at savne netop det, som her er tillagt den aller væsentligste vigtighed, man kommer til at savne materiale om dette spørgsmål, som var tilblevet under samarbejde, som var tilblevet under gjensidig kontrol, som var tilblevet under bidrag fra begge riger i et fælles arbejde, et materiale, som vilde have en autoritet, som ikke et saadant procedurermateriale vil have, som vi har tilveiebragt hver fra vor side. Desuden er det en ting, som spiller en meget stor rolle ved voldgiftsretter, det er de bestemte terminer, tiden for møderne, og hvad tid sagen maa tilendebringes. Det er jo klart, at der vil blive lagt den største vegt paa at kunne fremme dette saa snart som muligt, og de undersøgelser, som voldgiftsretten vedtog at anstille, vilde naturligvis blive begrænset saa meget som den fandt forsvarligt; de kunde ikke blive saa omfattende og de kunde ikke faa al den tid, og de kunde ikke blive foretaget som paa den fælles maade som her er foreslaaet. Det synes jeg maa være indlysende for enhver, at en undersøgelse som denne er helt forskjellig med hensyn til omfang, med hensyn til den tid, der kan tages, og med hensyn til fremgangsmaaden, helt forskjellig fra indhentelse af oplysninger, som man kunde faa voldgiftsretten til at foranstalte. Der er talt om baade af komiteens flertal og enkelte andre, at man har opgivet, heder det, Karlstadklausulen om 15de juni. Man bruger dette udtryk og gjentager det saa længe, til man tror det selv, og forsøger at faa andre til at tro det. Jeg forstaar ikke, hvorfor man holder paa at bruge et aldeles urigtigt udtryk. Der er ikke opgivet nogensomhelst realitet i Karlstadoverenskomsten, 15de juni terminen er aldeles ikke opgivet, den staar der saaledes som den har staaet fra den blev til. Det er spørgsmål om den skal træde i kraft i 1908 eller senest ved udgangen af 1911; det er spørgsmål om ikrafttræden, det er ikke spørgsmål om at opgive den. Det vilde være rigtigere, om man sagde "suspendere" den nogle aar; det indeholder aldeles ikke nogen opgivelse. Kommer man ikke overens om noget bedre, noget, som i sin totalitet synes at medføre fordele, saa træder den i kraft, naar disse forhandlinger er slut, til den fastsatte termin. Der er ingensomhelst forandring skeet, og da paastaar jeg, at det er at bruge et absolut urigtigt uttryk at sige, at den er opgivet. Den faar den samme varighed, 10 aar, som den skal have, om den begynder i 1908; hvis den begynder i 1911, varer den ogsaa i 10 aar, saa det er ikke opgivet noget med hensyn til den reelle værdi. Der procederes paa, at man giver de svenske interesser et argument ved denne suspension, et argument for, at 15de juniterminen er ubrugbar, at det er nødvendigt, at lapperne flytter tidligere ind. Et argument kan det vel nu ialfald ikke blive. Men jeg spørger, naar man saadan taler om argumenter udenfor realiteter, jeg spørger, naar svenskerne foreslaar denne fælles undersøgelse i alle betryggende former, og at der i den

undersøgelsestid suspenderes baade 15de juniterminen og svenskernes adgang til at holde voldgift, - begge dele suspenderes, - naar nu svenskerne tilbyder dette, og naar realiteten i disse forhandlinger, hele realitetsgrundlaget har faaet godkjendelse af den norske regjering, og enstemmig godkjendelse synes det at have af det norske storting - komiteen er jo enig og anbefaler realiteten, og talerne har, saavidt jeg skjønner, allesammen udtalt sig for, at realiteten er de gudbevares med paa, - men saa lader Norge disse undersøgelser falde, fordi vi ikke vil gaa med paa at suspendere 15de juniterminen i disse forhandlingsaar samtidig med at svenskerne suspenderer voldgiftsprøvelsen i den samme tid, - naar vi uagtet at realiteten er saa god, lader tingen falde paa dette, ja, hvad indtryk maa en voldgiftsret da faa af det norske standpunkt, naar man har unddraget sig en fælles kontrolleret, officiel og betryggende undersøgelse paa forhaand, uagtet den var tilbudt? Naar man af den grund lader en saadan god realitetssag, som alle erkjender det er, falde paa det, vil ikke det gjøre indtryk af at være noget af processyge og stridighed, naar der ingen realitet opgives? Man venter bare for at foretage disse undersøgelser, og i denne ventetid, hvad existerer da? Vi har i den ventetid den overenskomst, som blev sluttet i 1883 i form af lov, den vedbliver fremdeles i disse aar. Det er ikke noget tilbageskridt paa noget punkt, men det er bare, at man venter med at lade den nye ordning træde i kraft, fordi der fra begge sider er saa store realitetsgrunde for at foretage undersøgelse, at man finder den nytte er saa stor, at den overveier alle betænkeligheder ved den suspension for 2-3 eller høist 4 aar. Jeg forstaar ikke, at det skulde være noget argument for svenskerne eller for de svenske synsmaader, naar voldgiftsretten f.eks. om 4 aar træder sammen, at man har søgt at løse spørgsmaalet med bibehold af den tidligere tilstand i ventetiden, at man har søgt at løse dette gennem officielle, paalidelige undersøgelser og forhandlinger. Lykkes ikke disse forhandlinger, og Karlstadoverenskomsten træder i kraft, og svenskerne faar istand voldgiftsretten, da tror jeg, at vi - efter loyalt at have været med paa at gjøre dette forsøg paa at ordne dette uden voldgift - vil staa bedre ligeoverfor voldgiften, end om vi afslaar dette.

Der er sluttelig et moment - jeg har lovet at være kort, saa jeg skal søge at indskrænke mig - der er sluttelig et moment, som jeg vil bede herrerne lægge merke til. Karlstadoverenskomsten er alene en forlængelse af lappeloven i 10 aar. Det er ikke en for al fremtid gjældende ordning. Alt hvad den omfatter, er, at lappeloven skal fremdeles gjælde i 10 aar med visse regler under anvendelsen i disse 10 aar; jeg skal ikke læse dem op, de staar paa side 6 i propositionen. Der er ikke bare et punkt. Man fortæller stadig, at det er bare et eneste punkt, 15de juni-terminen, som Norge har opnaaet. Der er 3 punkter, som er regnet op, og der er ting der, som er

meget væsentlige, f.eks. det at nu skal Nordre Trondhjems amt være ude af spillet med dette fællesbeite - der er kun igjen Nordlands og Tromsø amter - og at ren, som tilhører fastboende eller aktieselskaber, skal være borte osv. 15de juni-terminen er derfor ikke den eneste fordel ved Karlstadoverenskomsten. Men inden 10 aar skal der forhandles. Om vi afslaar forhandlinger idag, saa kommer de igjen, lad mig sige om 5 aar; thi i betimelig tid før udløbet af disse 10 aar maa disse forhandlinger optages. Selv om man har faaet en voldgiftsafgjørelse med en anden termin end 15de juni, som svenskerne haaber bliver f.eks. 15de eller 20de mai, saa skal der i betimelig tid forhandles. Hvis ikke forhandlingerne da lykkes, saa har vi ingen ting, saa har vi alene kodicillen, saa har vi ikke lappeloven. Lappeloven af 1883 har medført overordentlig store fordele. Hvis propositionen vedtages, kommer denne til at gjælde i 14 aar sandsynligvis istedetfor bare 10 aar. Den største fordel ved lappeloven er den erstatning, som betaales prompte af den svenske statskasse, og det beholder vi. Men kan vi om 10 aar ikke faa nogen anden ordning, saa er vi paa vidderne, og da staar spørgsmaalet noksaa uløseligt. Naar vi om 5 aar f.eks. alligevel skal ind i forhandlinger, saa er det jo meget heldigere, og Norges stilling under forhandlingerne er ulige greiere, naar vi optager disse forhandlinger paa et tidligere tidspunkt, da Sverige inderlig ønsker dem. Man staar greiere og sikrere under disse undersøgelser og forhandlinger, naar Sverige har faaet dette formelt som en imødekommenhed. Afslaaes disse forhandlinger, og voldgiftsafgjørelsen gaar sterkt i Sveriges favør, da kan situationen for de forhandlinger, som senere skal op, være uheldigere end den er idag.

Komiteens ordfører sagde, at han beklagede, at regjeringen var gaaet med paa dette. Jeg vil dertil svare, at regjeringen er gaaet med paa dette efter de nøieste og gjentagende overveielser, efter konferencer og indhentelse af oplysninger hos den bedste sagkyndighed, som stod til vor raadighed, efter forestillinger og fremstillinger fra de sagkyndige i departementet og efter konference med rigsadvokaten, og vi er gaaet med paa det under fuld følelse af ansvaret ved det. For os stillede det sig saaledes, at det visselig var forbundet med ansvar at gaa med paa disse forhandlinger, men at ansvaret var ganske anderledes stort ved at afslaa dem, og jeg føler mig sikker paa, at afslaar stortinget dem denne gang, saa kommer den tid, naar man skal ind paa disse forhandlinger alligevel, at man vil beklage, at man forsømte det beleiligste tidspunkt.

Arnesen: Naar jeg i al korthed vil faa lov til at begrunde min stemmegivning i denne sag, saa sker det ikke af den grund, at jeg derved vil lægge for dagen nogetsomhelst politisk standpunkt. Jeg mener, at denne sag er fuldstændig upolitisk, og at man her faar stille sig til sagen, saaledes som man finder det bedst for sin

overbevisning. Jeg mener, at det kan være fuld grund til at stemme for minoritetens forslag for dem, som vil være med paa at dække over regjeringens handling her saa godt som muligt; men jeg kan ikke tage over min samvittighed at gjøre det. Kjernepunktet i denne sag er: Hvorfor har regjeringen givet slip paa bestemmelsen i Karlstadoverenskomsten om 15de juni? I forretningsverdenen og jeg tror ogsaa staterne imellem er det en staaende regel, at hvor man har oprettet skriftlig overenskomst, der holder man fast paa den, og det burde ogsaa regjeringen i nærværende tilfælde have gjort. Der siges, at man maatte give slip paa den, fordi man ellers ikke vilde opnaaet forhandlinger. Men hvis regjeringen havde været agtpaagivende og ikke været undvigende, som den i nærværende tilfælde har været, saa maatte den kunne have opnaaet forhandlinger uden at give slip paa 15de juni-bestemmelsen. Der kunde her have foreligget krav fra den norske regjering, der gik i den retning, at man i andre punkter vedkommende Karlstadaffæren kunde opnaa fordele f.eks. en forbedring med hensyn til den forpligtelse, som vi har paataget os overfor Kongsvinger. Men man ser ikke noget saadant. Regjeringen har ikke vundet noget, men tvertimod tabt. Den eneste begrundelse, som regjeringen og arbejdsdepartementet med tilslutning af udenrigsministeren og af præsident Berner giver, det er denne ængstelse for nu at gaa til en voldgift førend man havde faaet sagen undersøgt. Men det er da en klar sag, at en voldgiftsret maa have anledning til og faa anledning til at undersøge alle de ting, skaffe sig de oplysninger som er paakrævede for en voldgift, og de maatte man kunne skaffe sig uden at gaa til underhandling. Nu, jeg vurderer fuldt vel en saadan underhandling; men at man skal gaa hen og give slip paa, hvad der staar i Karlstadoverenskomsten for at faa denne underhandling, det er en saa stor svaghed hos regjeringen, at jeg synes den skulde holde sig fra at indgaa paa noget saadant. Men den har naturligvis gaaet ud fra i dette tilfælde, som i mange andre tilfælde, at der her i stortinget findes nok af dem, som vil billige dette, og derfor har den ogsaa kunnet gaa til denne undvigelse her. Saa sagde præsident Berner, at svenskerne mente, de var blevne narret, de havde været dumme nok til at gaa ind paa dette. Jeg skal ikke udtale mig om, hvem der blev narret, og hvem der var dumme under forhandlingerne i Karlstad; men jeg vil tage svenskerne i forsvar; jeg tror ikke de var dumme. Jeg vil nødig forsvare svenskerne, men i dette tilfælde vil jeg gjøre det; de var ikke dumme, de lod sig ikke narre. Præsident Berner udtalte endog, at svenskerne krævede under Karlstadforhandlingerne, at der skulde tages med den brugelige maade for renbeitingen i de senere aar. Ja, det viser tydelig, hvad svenskerne har troet at kunne kræve. Det viser tydelig, at de har gaaet ud fra, at de havde mænd for sig, af hvem de kunde kræve det mest urimelige, det er min opfatning; thi ellers ville ikke et saadant krav være fremkommet fra de svenske forhandlere. Der kunde

være meget at sige om præsident Berners forsvar; men det forsvar, som fra hr. Berner ofte fremkommer overfor regjeringens handlinger, er jo noget, som er noksaa bekjendt. Jeg vil spørge, om det ikke er præsident Berner som har udbredt sine beskyttende vinger over regjeringen gang efter gang? Under trontaledebatten lod han regjeringen komme under sine beskyttende vinger, og den gjemte sig godt derunder. Dengang det gjaldt "manden fra landet", udbredte hr. Berner ogsaa sine beskyttende vinger. Jeg havde ikke anledning til at være tilstede da, men nu under brugseierforeningens Mjøsforhandlinger havde jeg anledning til at se hr. Berners beskyttende vinger udbredt, og de var saa store, at de udmærket godt kunde skjule regjeringen, og igaar under renbeitesagen var de igjen udbredte. Jeg vil spørge, hvorlænge disse beskyttende vinger skal udbredes saaledes, at regjeringen kan faa skjule sig under dem. Saa sagde udenrigsministeren meget bestemt, at der var ikke givet efter for beslutningen i Karlstadoverenskomsten angaaende bestemmelsen om 15de juni. Men det er dog stik imod den kongelige proposition; for den begynder med at fortælle, at i oktober 1906 forespurte Sveriges herværende gesandt paa sin regjerings vegne hos udenrigsdepartementet, om den norske regjering fandt at kunne deltage i en fælles undersøgelse angaaende, hvorvidt og i hvilken udstrækning der ligeoverfor lapperne maatte kunne foretages lempninger i konventionen af 26de oktober 1905¹) angaaende de svenske flytlappers beitningsret paa norsk grund inden Tromsø og Nordlands amter, nærmest med hensyn til tiden (15de juni) for lappernes indflytning over grænsen. (Konventionens art. 2,3).

Denne henvendelse blev - overensstemmende med den af nærværende departement i sagens anledning afgivne udtalelse - besvaret imødekommende.

Det er da merkeligt at man her i stortinget af udenrigsministeren kan faa den udtalelse, at bestemmelsen ikke er eftergivet, medens der i stortingspropositionen nr. 88 staar, at det svenske krav om eftergivelse er imødekommet. Hvorledes kan udenrigsministeren staa her i stortinget og sige saadant? Det er mig ganske uforklarligt. Jeg forstaa ikke, og jeg tror det er mange med mig, som ikke kan forstaa den lære; for den er ikke sand, den er urigtig, den er ikke i overensstemmelse med det foreliggende dokument. Enten siger dette dokument usandhed, eller saa sagde udenrigsministeren idag usandhed. Der maa engang blive klarhed i dette. Det havde været rettere af departementet at sige til stortinget: Ja, vi har begaaet den fejl, vi indrømmer det, det er en fejl af os. Men det skulde ikke dække over og sige, at baade den ene og den anden fordel vil være indvundet ved dette. Hvor er de fordele? Det er snak og talemaader, det hører intetsteds hjemme, det vil fremtiden vise. Fremtiden vil vise her som i mange andre henseender den store svaghed og undfaldenhet, som det svenske folk tid efter tid, aar efter aar vil benytte sig af. Saalænge

den viser sig, denne undfaldenhet og svaghed hos regjeringen, vil vi udsætte os for gang paa gang at merke følgerne heraf, indtil vi endelig en gang viser front, og viser, at vi er Normænd og kan kræve vedstaaet hvad vi har opnaaet. Karlstadoverenskomsten skal jeg ikke tale om, den har jeg stemt imod. Jeg læste ogsaa dengang disse bestemmelser, og jeg fandt dem ikke saa forfærdelig bindende og saa forfærdelig kloge, som præsident Berner fandt dem. Der staar bestemmelsen om 15de juni, men senere igjen staar der, at baade det ene og det andet kan undergives voldgift. Det er altsaa ikke saa bindende, som man tror; det er noget løst, og det er vanskeligt at fastholde denne bestemmelse, det skal jeg indrømme; men det skulde regjeringen ogsaa indrømme. Den skulde ikke staa her og fortælle stortinget, at den havde gjort en saa god affære ved dette, og at svenskerne blev narret, og at svenskerne var dumme. Det behøver den ikke at gjøre, for det tror jeg ikke, at der er mange her i stortinget og heller ikke udover landet, som vil tro paa.

Jeg stemmer for flertallets indstilling, og jeg gjør det, fordi jeg mener det er det, som bør gjøres, for at denne regjering engang kan vænne sig til ikke at begaa den slags urimeligheder og vise den slags undfallenhet, som den i nærværende tilfælde har gjort. Og jeg vil haabe, den herefter ikke vil faa den beskyttelse og den medbør i alt det den gjør, som den hidtil har faaet. Der vil ogsaa en dag komme et regnskab, og da faar man se, hvorledes den nuværende regjering og de herrer, som nu beskytter den, vil stille sig. Det kan nok hände, at det gode forhold da ikke længere kommer til at bestaa, og da bliver det ikke oppositionen, som faar skylden, men da bliver det regjeringens støtte, som faar skylden.

Lind Johansen: Jeg skal forsøge at være saa kort som muligt. Det er med hensyn til sagens inderste kjerne, hvad sagen gjælder for selve distrikterne, jeg finder grund til at sige nogle ord. Det er ganske rigtigt, som baade landbrugsdepartementets chef, udenrigsministeren og præsident Berner siger: sagen er alvorlig og vanskelig, saa alvorlig og vanskelig, særlig for de distrikter, det gjælder, at der er ingen i denne sal, som har anelse om, hvor vanskelige disse forhold er. Man skal huske paa, det gjælder at verge de fastboende og den bostad, den smule eiendom, de har, for et fremmed lands dyr, og da kan man ikke undres paa, at vi er svært bange, og at vi ser paa disse ting med frygt. Som det gang paa gang har været fremholdt af lappefogden i Tromsø amt, var forholdet før slig, at man vanskelig kunde vide, hvorlænge det kunde holde sammen, saa stor var invasionen af ren. Der blev angivet, at der skulde komme en 28000 à 30000 ren, men som regel kom der det dobbelte antal, 60000, 70000, ja op til 80000 ren ind over amtets beitesmarker, og da kan man skjønne, hvorledes forholdet var. I gamle tider var der igrunnen et gjensidighedsforhold. I Norge havde man ogsaa da en hel del ren, og der var en hel del lapper, som

reiste med sine ren ind til Sverige, saa det gik omtrent op i op. Man ser ogsaa af lappelovens ældste bestemmelser at der har været omtrent ligesaa mange norske ren i Sverige som svenske ren i Norge. Men dette forhold har forandret sig i tidernes løb sliĝ, at vi i Norge nu har bare en brøkdæl af ren, op til en 10.000 stykker, medens man i Sverige har en 70.000-80.000 stykker. Forholdet har udviklet sig sliĝ, at vi kan spørge os selv: er vi nødt til at rømme fra landet eller skal vi fremdeles kjæmpe med lapperne? Og lapperne var slet ikke imødekommende i sin optræden. Hvis vi satte haardt mod haardt, saa sagde de: Skyder du ren, skal jeg skyde ko og hest. Saa tog man op takst, og man ser af de aarlige beretninger, at der har været noksaa mange takster afholdt. I et af de herreder, jeg har den ære at repræsentere afholdtes der ifjor 28 takster, og det er dog kun et herred med 3000 indbyggere. Man vil da skjønne, at invasionen af ren er noksaa stor, og at dette forhold maa være vanskeligt for folk deroppe. Hvis man i en liden grænsebygd skulde faa en invasion paa flere tusend ren, saa kan man altsaa blive nødt til at optage et kvart hundrede takster; det viser, mener jeg, at det kan være vanskeligt nok at greie sig.

Dette forhold troede man skulde blive forandret ved Karlstadoverenskomsten, og, som hr. Foshaug sagde, var han og jeg enige om, at vi maatte stemme for Karlstadoverenskomsten i dette punkt - skjönt vor kollega paa bænken ikke gjorde det - paa grund af de goder, som vi mente at faa ved den. Og faktisk var det saa, at der var nogle goder, som vi mente, vi kunde faa, forsaavidt vi maatte faa beholde dem. Nu ser det ud til, at vi er nødt til at give slip paa dem. Ja udenrigsministeren siger, at det bare er en forskyvning af tidspunktet, da de skal begynde; det tør nok være saa, det har jeg ikke nogen bestemt mening om; vi faar haabe, det er en forskyvning af tiden for traktatens ikrafttræden. Jeg tror imidlertid, det vilde være heldigt, hvis man kunde finde en tid for ikrafttrædelsen, om man ikke gik saa langt som til 15de juni. Det kan jo nemlig saa være, at det er strengt ligeoverfor svenskerne at sætte 15de juni, og jeg skal gaa lidt ind paa det spørgsmaal, siden mødet holdes for lukkede døre, og jeg kan faa sige min mening, uden at den kommer for svenske undersatters ører. Det er spurgt, om der er saadant sterkt behov for svenskerne til at komme over til Norge før 15de juni. Ja, det kjender vi saa godt til, vi, som bor deroppe. Svenskerne siger, det er en livsbetingelse for dem at komme over grænsen, men hvis 15de juni skal blive opretholdt, saa er det det samme som grænsespærring. Jeg er aldeles enig i det. Forholdet er nemlig, at før 15de juni er der is paa fjeldvandene; da er de ikke farlige at passere, de ligger aldeles tilfrosset. Og hvert dalføre er fyldt med sne, saa simler og renkalve kan spadserere over som paa en gade. Men efter 15de juni gaar isen op, elvene "ryger" som man siger; da kan man ikke se, hvor isen er stærk, og hvor den er svag, da er det livsfarligt at passere over, og da gaar renerne nedi

og drukner som fluer. Dette har svenskerne gjort erfaring for, og jeg er enig i, at skal bestemmelsen om 15de juni fastholdes, saa vil det betyde grænsespærring i ganske stor udstrækning. Derfor mener jeg, at vi ved denne bestemmelse her har et saadant bra tag paa svenskerne, at hvis de skal tvinge os til at forandre denne termin, der er det samme som en grænsespærring, saa vil vi kunne have magt til at sætte andre bestemmelser isteden eller fordre nogle goder, som vi mener skulde opveie det, at vi firede her. Landbrugsdepartementets chef pegte paa enkelte ting af dette, som han mente var gode sider, og amtmanden i Tromsø har ogsaa pegt paa dette. Ja, jeg erkjender, at for dem, som bor paa øerne, er det et stort og uvurderligt gode. Men hr. Foshaug har pegt paa det vanskelige i, at 70 à 80000 ren skal faa plads paa fjeldvidderne. Vistnok er de store; men der bor folk i hvert eneste dalstrøg, i hver eneste li, og eftersom der bliver bedre kommunikationsmidler, og det bliver let at afsætte ferskt kjød og landmandsprodukter, dyrker man op allesteds, og det bliver da vanskeligt for disse folk. Men jeg faar haabe, at naar denne kommission kommer til at undersøge det, vil der kunne findes midler til at stænge, saa den ordning, man faar, bliver betryggende; thi den ordning, vi har havt i længere tid, gaar det ikke an at opretholde. Jeg er altsaa enig med hr. udenrigsministeren og hr. landbrugsministeren i, at der maa en regulering til, og jeg tror, at klagerne er ligesaa berettigede fra Norge som fra Sverige, saa det er ønskeligt at faa det ordnet snarest mulig.

Efter den stilling, jeg har til sagen, er det meget vanskeligt at stemme for propositionen. Men som enhver forstaar, er denne sag en livssag for en stor del af de distrikter, jeg repræsenterer, og man har da ment at denne bestemmelse i Karlstadoverenskomsten var et saa stort gode, at de maatte se bort fra alt det øvrige, som de muligens ikke kan finde heldigt i overenskomsten. Men skulde vi nu derfra gaa med paa at sige: denne bestemmelse faar sove indtil videre, og saa faar vi gaa til underhandlinger, vil enhver forstaa, at vi kommer i et noksaa skjævt lys hos vore vælgere. Men jeg forstaar ogsaa, at skal vi stemme imod paa grund af den betemmelse, som regjeringen har taget - jeg maa sige, den er afvigende fra Karlstadoverenskomstens bestemmelse - kan det jo føre til, at vi ikke fik forhandlinger, og det mener jeg er et større onde end det andet. Jeg tror, at det vilde være bedst at samle saa godt materiale til en voldgiftsret, som det kan være muligt at samle, og jeg tror, at vi har saa god ret paa vor side, at bliver sagen oplyst, og gaar man det igjennem i marken og gjør det saaledes, som bestemmelsen her nu fastsætter, saa tror jeg, at vi maa kunne opnaa at faa bestemmelser, som gjør forholdene bedre i Tromsø amt, end de har været. Særlig vil jeg pege paa bestemmelsen om gjensidighed i den gamle lov, at der skal være ligesaa mange svenske ren i Norge, som norske i Sverige. Det er en bestemmelse, som har været noksaa

tøielig, og det har været gjentaget af lappefogden, at dette ikke har været strengt nok overholdt. At faa fastsat, hvor mange ren er svenske eller norske, er umuligt. Spørger man en lap, "er du nordmand?" trækker han paa skuldrene og siger: Ja. Spørger man ham, om han er svensk, saa siger han ogsaa ja. Han ved ikke. De har ikke greie paa, enten de er norske eller svenske. De er vistnok døbt, faar vi haabe, som andre folk; men de lever paa fjeldet og i skogen sin hele tid, og da det er meget sjelden, at de er nede i en norsk kirke, tror jeg, at størsteparten af dem ikke har greie paa, enten de er svenske eller norske, saa dette er vanskeligt at fastslaa.

Efter disse udtalelser vover jeg ikke at tage ansvaret for at stemme imod propositionen til trods for, at jeg har været svært tvilsom. Jeg har ment, at vi burde have fastholdt de bestemmelser, vi havde faaet, og vi burde have faaet beholde de goder, vi havde opnaaet i Karlstad. Men naar man ser paa de øvrige spørgsmaal, hvad der virkelig er den reelle værdi her, saa tror jeg, at jeg for min del ikke kan vove at stemme imod. Jeg mener, at de fordele, som vil opnaaes ved at faa en undersøgelse her, vil sandsynligvis, efter hvad der er udtalt, komme til at strande, forsaavidt vi ikke gaar ind paa den bestemmelse, som er indtaget i propositionen.

Høstmark: Det ser ud paa forsamlingen, som om denne sag er uddebatteret, og at det lidet lønner sig at tale om den. Men jeg har alligevel nogle tilføielser at gjøre til, hvad der hidtil er udtalt. Rigtignok har landbrugsministeren og udenrigsministeren og hr. præsident Berner udtalt det væsentlige af, hvad jeg fra mit synspunkt har at bemærke; men jeg vil, skjønt det maaske bliver en gjentagelse, pointere et par ting, og jeg vil ogsaa tilføie noget, som kanske er nyt. Vi maa se paa, hvorledes vi i virkeligheden staar i dennes ag(?). Endel misforstaaelser har gjort sig gjældende. Repræsentanten fra Kristiania, hr. Chr. Knudsen udtalte igaar, saavidt jeg opfattede det, som hovedindholdet af sit foredrag, at vi kunde falde tilbage paa retten til at opsigte kodicillen af 1751. Det kan vi ikke. Udenrigsministeren nævnte, at dette, som Karlstadoverenskomsten fastslog angaaende renbeitesagen, gjaldt for 10 aar, og saa nævnte han endel punkter. Men dette, at der er slaaet en streg over retten til at opsigte kodicillen af 1751, gjælder for alle tider; den ret, som vi havde engang, eller som vi troede vi havde, er borte nu og for altid. Saa sagde hr. Grevi igaar, at det var rart, at vi nu skulde paa forhaand opgive den ene sag, hvorom striden dreier sig. Nei, det er ikke denne ene sag, hvorom striden dreier sig. Det er paapegt tidligere, specielt nu sidst af hr. udenrigsministeren, at der er flere andre sager, som striden dreier sig om, og som er lige vigtige, f.eks. den territoriale udstrækning af denne beiteret. Gaar vi til at afvise disse forhandlinger, hvorledes bliver disse forhandlinger, hvorledes bliver vi

da staaende med disse andre krav? Jo, da bliver vi staaende igjen bare med de norske krav ligeoverfor Sverige, og vi har stillet os steilt afvisende ligeoverfor de svenske krav, og svenskerne har da ingen grund til at vise sig imødekommende mod oss. Hvis vi altsaa afviser forhandling, og svenskerne saa gaar til voldgift, hvorledes staar vi saa ligeoverfor denne voldgift? Det har vært fremholdt af enkelte, at hvis vi opgiver eller suspenderer for nogle aar denne bestemmelse om 15de-juni-terminen, vil vi derved svække os; vi vil derved ligesom give en indrømmelse paa forhaand af, at det kanske ikke er rigtigt mod Sverige at opretholde denne 15de-juni-termin; vi vil aabenbare en svaghed hos os selv derved. Nei, jeg tror tvertimod. Jeg kan ikke være enig i den betragtningsmaade, som hr. præsident Berner gjorde gjældende, at udlandet eller voldgiftsdomstolen vil faa indtrykket af, at vi er rædde for disse undersøgelser. Nei, det har vi dokumenteret paa forskjellig maade, at undersøgelserne er vi ikke rædde for. Men jeg er rød for en anden ting. Det har nemlig været en gammel sport i Sverige, dette at sige, at nordmændene er saa krangleворne, de er saa vanskelige, saa umuligt at have med at gjøre. Jeg antager, at afviser vi disse forhandlinger, saa vil svenskerne faa nyt vand paa sin mølle. Det pleier at være saaledes ligeoverfor domstolene, at det ikke giver noget præ at være stiv og ikke være imødekommende, tvertimod, den som viser sig imødekommende, han vil faa et præ. Jeg tror, det vil gaa saaledes i dette tilfælde ogsaa.

Med hensyn til den voldgiftsdomstol, som skal nedsættes, vil jeg allerede gjøre opmærksom paa en ting i Karlstadoverenskomsten, nemlig den, at Sverige kan nedsætte voldgiftsdomstolen "paa egen bekostning", staar der. Der har været ytret saadan tillid til denne voldgiftsdomstol, at den skal foretage saadanne grundige undersøgelser inde i Sverige. Jeg tror, at allerede i den bestemmelse, at den er nedsat paa Sveriges bekostning, ligger en begrænsing af, hvad vi kan vente os paa det omraade. Det er svenskernes pung, det gaar af, og da har svenskerne et godt baand paa, hvad vi kan vente at opnaa. Der har gjennem tiderne været mange saadanne internationale voldgiftsdomstole. Der har været nedsat voldgiftsret angaaende spørsmaal vedrørende fiskerier ved New Foundland, angaaende sælfangst i Beringshavet; jeg hørte ikke noget om, at dommerne reiste op til New Foundland eller til Pribylowøerne for at se paa fisket eller sælfangst. Der har ogsaa været nedsat voldgiftsret i anledning af grændsetvister mellem Kanada og De forenede stater, uden at der blev foretaget aastedsbefaring; i anledning af grænsetvist i Sydamerika var det ligedan; i anledning af tvist om nogle øer i Stillehavet ligedan. Vi har jurister her i landet ogsaa, som har været medlemmer af disse voldgiftsretter; men de reiste ikke udenfor Europa. Nei, jeg tænker, at voldgiftsdomstolene væsentlig vil dømme efter de dokumenter og bevisligheder, som de to

stridende parter kan fremlægge, og, som det er oplyst fra flere hold, i 1905 stod vi forholdsvis godt udrustet med saadanne bevisligheder, ialfald med meget mere end svenskerne. Nu i den tid, som siden er gaaet, har svenskerne indsamlet alle de oplysninger, som kan tale til deres fordel, baade i Sverige og Norge. Vi har ingenting. Vi har ikke mere, end vi havde i 1905, og vi trænger mere, skal vi vente nogen fremgang her.

Saa kommer endelig et moment til, som jeg mener kan være af betydning. Hvis denne voldgiftsdomstol bliver nedsat nu, saa er der saa lang tid gaaet allerede, at det ikke vil være at vente, at den skal være færdig med sin dom til mai næste aar. Der vil antagelig gaa hele næste sommer, før den vil være færdig. Hvordan vil vi saa staa næste sommer? Da træder Karlstadoverenskomstens 15de-juni-termin i kraft. Der er ingen forberedelser truffet i Sverige for at hjælpe lapperne over denne forandring. Den sedvanlige indflytningstid kommer; de faar ikke flytte ind. Der staaer de med disse 80 000 ren, eller hvor mange det er, og de vil komme op i elendighed, fordi der ikke er truffet nogen foranstaltninger. Saa siger svenskerne: her ser I. hvorledes det stiller sig for os; I ser, hvilken elendighed lapperne er komne op i ved denne 15de-juni-termin, og hvor nødvendigt det er at forandre dette. Da vil svenskerne faa et udmerket godt argument mod os. Jeg skal indskrænke mig til dette; men jeg har villet fremholde disse synspunkter.

Alfred Eriksen: Det er udelukkende en enkelt side ved denne sag, jeg vil tale om. Der blev af landbrugsstatsraaden fremholdt som en af de vigtigste fordele, vi kunde vente eller haabe at opnaa, dersom vi gik med paa at flytte tiden for fjeldlappernes indflytning længer frem paa aaret, at øerne kunde blive fri for beitesretten. Han fremhævede dette som en betydningsfuld fordel, og han mente, at denne fordel kunde være tilstrækkelig til at opveie den ulempe, som utvilsomt vilde følge for de fastboende af en tidligere indflytning. Det er angaaende dette spørgsmaal, jeg særlig vil faa lov til at komme med nogle udtalelser. Da statsminister Michelsen under ordskiftet om Karlstadoverenskomsten holdt en af sine store taler, saa fremhævede han, at en af de store ting, som man havde opnaaet ved forhandlingerne med Sverige, var, at renbeitningen skulde gjælde slig, som den fra gammel tid af havde fundet sted, og han lagde særlig vegt paa, at det ord "hidindtil" var strøget. Dermed mente han, at det skulde være sikret, at forholdene kunde bringes tilbage til den tilstand, som var raadende omkring den tid, da lappekodicillen af 1751 traadte i kraft. Men sagen er jo den, at de svenske lappers beitning paa øerne er for det første af meget liden udstrækning i forhold til det samlede antal ren. Dersom vi kan antage, at de svenske lapper fører med sig omkring 80000 ren her til landet, saa vil det ikke paa langt nær være 1/10 af disse, som de kan føre over til øerne, og hele den beitning, som

foregaar paa øerne, er i virkeligheden opstaaet i de allersidste aar, og det kan godtgjøres, at der ikke fra grænsetraktatens tid af har bestaaet nogen sædvansmæssig beitningsadgang, det er en overskridelse, som først er indtraadt i de allersidste aar, og dersom det staar fast, at de svenske fjeldlappers ret til beitning skal være afhængig af den tilstand, som fra gammel tid af har været raadende, da behøver vi ikke at give nogen pris eller give noget vederlag for at kunne faa de svenske fjeldlappers ret til at beite paa øerne indskrænket. I kraft af de oplysninger, som allerede foreligger, maa vi, dersom vi i det hele taget eier den ringeste tillid til en voldgiftsdomstol, kunne reise krav om og vente at faa medhold i den paastand, at svenske lappers beitning paa øerne i Tromsø amt skal ophøre. Her kan der ikke paaberaabes, at der er nogen sædvansmæssig ret, som gjælder fra gammel tid af, men det kan paavises, at overalt, hvor svenske lapper tildels er begyndt at beite paa øerne i Tromsø amt, er det først i de allersidste aar, at dette er foregaaet, og selv de svenske lapper har aldrig gjort det i den tro, at de havde ret. Jeg skal nærmere faa lov til at omtale enkelte eksempler derpaa. Tar jeg de øer, som ligger i Skjervø herred, nordligst i Tromsø amt, saa er der tre øer, hvor der tildels forekommer svenske lapper, som fører ren med sig; men ogsaa her kan man godtgjøre, at det er først i den allersidste tid, at svenske lapper er kommet, og da de svenske lapper første gang kom, var de fuldt paa det rene med, at de havde ingen ret, men derfor søgte de ogsaa overenskomst med de fastboende og fik udtrykkelig tilladelse af de fastboende til at beite paa øerne. Saa er tilfælde med de tre øer, som ligger i Skjervø herred. Gaar jeg saa til mit eget prestegjæld, saa har jeg en hel mængde oplysninger, som tjener til at klargjøre det samme forhold. Med hensyn til Vannøen vides det, at det var først i 1897, at en svensk flytlap kom til øen, og han slog sig ned der og opholdt sig der hele aaret igjennem; men nogen sædvansmæssig beitning af svenske flytlappers ren, som om vinteren drager tilbage til Sverige, forekommer aldeles ikke paa denne ø,. Saa kommer jeg til Renøen. Det var først i 1845, at svenske flytlapper førte ren med sig hid; de kom i tiden omkring 1845, saa holdt de til i 7 aar, men de havde da spist op alt, hvad der fandtes, og saa var de nødt til at drage væk igjen; saa vendte de tilbage til Sverige. I tiden fra 1886 til 1891 har de svenske lapper igjen begyndt at faa indpas paa Renøen, og der er i dette tidsrum anmeldt mellem 100 og 350 ren, altsaa selv det antal, som forekommer i den allersidste tid, er en ren ubetydelighed, og det fremhæves og er ganske utvilsomt, at forholdene paa denne ø er slige, at de fastboende har ikke tilstrækkelig havnegang for sine kjør, saa der fra Karlsøs vedkommende har været reist krav om, at denne ulovlige og mod sædvane stridende ret til beitning, som de svenske lapper har tiltaget sig, maa ophøre, at man maa sætte stængsel for den. Det ansees

af alle for givet, at de svenske fjeldlapper er helt uberettiget til at gjøre krav paa beitning paa en ø som denne. Lad mig saa tage den største af de øer, som ligger der nord, Ringvassøen. Kommissionen af 1860 oplyser, at heller ikke til denne ø gaar renveie. Det er først i de senere aar, at lapperne har indfundet sig der med sine ren. Det viser sig, at de svenske lappers jevnlige flytning har begyndt omkring sekstiaarene, og ogsaa her kan man godtgjøre, at denne nye brug ikke har nogen sædvansmæssig hjemmel, men maa opfattes som en stedlig overskridelse af deres beitningsadgang her i landet. Det er den største ø i den nordlige del af amtet; men selv der udgjør det antal ren, som er anmeldt aarlig, ikke mere end fra 800 til 3000, altsaa i sammenligning med det hele antal ren, som de svenske lapper fører med sig, et rent ubetydeligt antal. Om Kvaløen gjælder, at det er først i de sidste 20 aar, at svenske lapper har begyndt at beite med sine ren; paa Senjenøen er det først i midten af 40-aarene. Det samme træder klart for dagen, naar man lægger merke til stedsnavnene der nord. Det viser sig nemlig, naar man betragter de lappiske stedsnavne i Tromsø amt, at der er en iøinefallende forskjel mellem fastlandet og øerne. Paa fastlandet er der bare norske navne paa nogle enkelte, mere fremtrædende punkter, medens derimod lapperne har ægte lappiske navne paa de allerfleste steder, som de kan have brug for under sine vandringer. Det overveiende antal af stedsnavne paa fastlandet, af fjeld, elve, bække og tinder er af lappisk rod. Paa øerne er forholdet derimod helt anderledes. Der er der norske navne, og hvor der forekommer lappiske navne, viser det sig tydelig, at disse lappiske navne er en ligefrem oversættelse eller en omsætning af det norske navn, og det er da sølapper, som har foretaget denne oversættelse.

Det kan saaledes godtgjøres at vi behøver ikke at bede pent og vi behøver ikke at betale noget for at faa de svenske lapper til at ophøre med beitning paa øerne. Vi behøver ikke af den grund at give afkald paa det, som vi skulde have opnaaet ved Karlstadoverenskomsten, nemlig at flytningstiden skulde være den 16de juni, og jeg vil have sagt, at jeg gaar ud fra, at regjeringen sørger for med fuld kraft og klarhed at hævde disse krav, dersom sagen kommer ind for en voldgiftsret. Det vil være en uret, som sker mod de fastboende, dersom der ikke ved voldgiftsretten sørges for at faa prøvet og paadømt paastanden om, at svenske lapper ikke skal have nogen ret til at beite paa øerne. Det er en stedlig overskridelse af den ret, de har havt, det er noget, som først i den aller sidste tid har fundet sted, og det strider mod Karlstadaftalens ord om, at begge riger skal forpligte sig til af humane hensyn vedblivende at taale, at hvert riges flytlapper nyder de rettigheder i det andet land i den udstrækning, som fra gammel tid af har fundet sted, som omhandles i den første kodicil. Fra gammel tid af har de svenske flytlapper ingen ret havt til beite paa øerne. Skal derfor Karlstadoverenskomsten staa ved magt, maa

voldgiftsretten utvilsomt fælde den kjendelse, at beitningen skal ophøre paa øerne i Tromsø amt. Derfor var det saa misvisende, naar landbrugsstatsraaden mente, at dette var en fordel, som vi skulde betale for med opgivelse af den flytningstid, som svenskerne er gaaet ind paa. Vi behøver ikke at betale noget for det; men vi maa der paa grundlag af sikre oplysninger kunne hævde vor ret i henhold til Karlstadaftalens ligefremme ordlyd.

Jeg hører til et amt, som har ulemperne ved de svenske lappers beitning lige ind paa livet af sig, og jordbruget staar i Tromsø amt paa et saa høit trin og er for mange mennesker en saa betydelig næringsvei, at det ikke vilde være rigtigt at prisgive jorden og skogen til de svenske lappers ødelæggelse. Det kan være ilde nok, at vi nu er blevet nødt til for alle tider at finde os i, at de svenske lapper kommer til landet; men uden nødvendighed maa der dog ikke komme til at ske yderligere indrømmelser og yderligere eftergivenhed. Her tales om, at man af humane hensyn skal vise sig velvillig overfor de svenske lapper. Det kan være bra nok; men der er noget, som heder humane hensyn overfor jordbrugerne ogsaa, de, som kanske har kjøbt sin jord og med sved og slid dyrket den op, det er et humant hensyn, at disse folk skal have lov til at være sikre paa udbytte af sin jord og ikke være nødt til at se, at svenskerne ødelægger det, som skulde være frugten af deres arbeide. Jeg ved, at saa er den samstemmige opfatning i Tromsø amt, at man gruer for den ødelæggelse, som de svenske lapper fører med sig. Man føler allerede nu nok, hvilken skade det var, at der ved Karlstadoverenskomsten blev stængt for ethvert haab om at faa sperret grænsen. Endnu større indrømmelser finder man, at der ikke bør blive tale om at gaa ind paa. Min kollega fra Tromsø amt hr. Lind Johansen udtalte jo ogsaa de samme synsmaader; men naar han merkelig nok endte med, at trods alt, hvad han havde sagt, trods de sterke grunde og de mange kjendsgjerninger, som ogsaa han havde paaberaabt sig, vilde han stemme for den kongelige proposition, da fatter jeg ikke, hvorledes man paa den maade kan varetagesine vælgeres krav. Jeg vil tilføie, at jeg har faaet henvendelser fra befolkningen i Tromsø amt om at gjøre, hvad jeg kan, for, at der ikke nu sker yderligere indrømmelser her. Man ser med ængstelse paa, hvad der skal komme, dersom tilstanden er den, at man har en regjering, som ikke engang vover at holde sig til Karlstadaftalen, men er rede til paa første vink fra Sverige at opgive selv den aftale, og som lægger for dagen, at den stoler ikke noget paa voldgiften. Under ordskiftet om Karlstadoverenskomsten blev det jo sagt, og det blev fremhævet som noget saa nyt og betydningsfuldt, at nu var retslig, fredelig afgjørelse gennem voldgift traadt istedetfor den gamle kamp og strid. Da priste man voldgiften i saa høie toner som et moderne, bedre og sikrere middel til at afgjøre stridigheder mellem folkene. Nu lader det til, at udenrigsministeren ikke har synderlig tro paa den voldgift, som han i 1905 priste i saa høie

toner. Jeg for mit vedkommende vil sige, at jeg tror, det vil være overmaade urigtigt i udenrigspolitisk henseende, om vi nu lægger for dagen, at vi ikke tør stole paa aftalen, som blev indgaaet i Karlstad, og lade den staa ved magt og lade de andre stridsspørgsmaal, som kan opstaa, komme ind for en voldgiftsdomstol. Jeg har intet mod, at man gaar til at tilbyde en fælles undersøgelse med Sverige. Det forekommer mig nok, at den er temmelig overflødig. Jeg er i det hele taget ikke istand til at indse, at det skulde være nødvendigt fra norsk side at tilveiebringe saa mange oplysninger. Man faar dog huske paa, at der jo nylig var nedsat en kommission, som foretog omfattende reiser, foretog en række afhøringer og tilveiebragte en mængde oplysninger angaaende dette spørgsmaal. Norge har tilveiebragt et stort og rigt materiale, som det kan benytte sig af, naar spørgsmaalet skal ind for voldgift. Men lad være at det er overflødig, og at det er bortkastede penge. For at vise vor villighed, vor velvilje overfor Sverige skal jeg gaa med paa, at man tilbyder en fælles undersøgelse; men rigtignok mener jeg, det maa være et ueftergiveligt vilkaar, at den grænse for flytningen, som Karlstadaftalen har sat, faar ikke opgives, og dersom svenskerne ikke vil gaa ind paa en saadan ordning, eller dersom de mener, at de ikke kan finde sig tilfreds med det, som der blev sagt, saa faar man lade sagen prøve for en voldgiftsret. En ting skulde vi vel dog kunne gaa ud fra: vi kan intet risikere derved. Ligesaa vist som der ikke findes en eneste mand her i landet, uden at han vil, at vi skal bøie os for den kjendelse, som en voldgift afsiger, saa maa man kunne stole paa, at svenskerne vil have den samme opfatning, idet voldgiftsrettens afgjørelse vil alle bøie sig for paa begge sider.

Statsraad Aarrestad: Til den sidste ærede taler, repræsentanten fra Tromsøsund, vil jeg faa lov til at gjøre nogle bemærkninger. Jeg nævnte ganske rigtig i mit foredrag igaar, at jeg mente, der kunde være plads for forhandling med Sverige om mulige lempninger i Karlstadoverenskomstens tidsbetemmelser, selvfølgelig, som jeg sagde, mod vederlag. Jeg nævnte, at der kunde være tale om en saadan lempning, at de svenske lappers beitningsret blev begrænset til nogle strækninger oppe paa høifjeldet nærmest grænsen, hvor de kunde faa lov til at komme til landet før den 15de juni, mod at de ikke skulde komme ned i de beboede strøg. Dette maa da selvfølgelig fastsættes. Og saa nævnte jeg da det som et muligt vederlag for dette, og som altsaa kunde være gjenstand for forhandling, at man kunde faa Sveriges erkjendelse for, at øerne skulde være fritaget for overhovedet at blive belagt med renbeite; men samtidig udtalte jeg ogsaa udtrykkelig, at det var norsk opfatning, at den adgang til at beite paa øerne, som lapperne havde tiltaget sig i det sidste, var ikke saa gammel, at den kunde føres tilbage til den tid, som vi kalder kodicillens tid. Jeg er enig med dr.

Eriksen i, at dette vistnok er almindelig norsk opfatning. Jeg vil dog faa lov til at gjøre opmerksom paa, at en videnskabsmand paa dette omraade har udtalt, at det nok ikke er saa aldeles sikkert, hvorvidt der ikke kan være tvil om dette for enkelt eller enkelte øers vedkommende. Men naar jeg tænkte, at her kunde være rum for forhandlinger, saa gik jeg ud fra de forhold, som vi for tiden har, og som er baseret paa den gjældende lov, nemlig loven af 1883, og den bruger et udtryk, som er noksaa karakteristisk. Den siger: "Efter hvad der er gjældende fra gammel tid hidindtil" - et meget uheldigt udtryk selvfølgelig, naar der er tale om, hvad der er gammel tids sæd; for idet man har føiet til de ord i loven "fra gammel tid hidindtil", faar man i grunden en længere tid end den som er tilbage bare til lappekodicillen, og man kan ikke vente andet, mener jeg, end at Sverige vil nok holde paa dette. Jeg troede derfor, der kunde være grund til, hvis man saadan uden videre ved en fredelig overenskomst kunde opnaa dette, som vederlag at gaa ind paa, at lapperne kunde faa komme med sine ren ind over grænsen før den 15de juni. Selvfølgelig er dette under forudsætning af fredelig overenskomst. Det forholder sig aldeles ikke saa, som repræsentanten fra Tromsøsundet sagde, at den nuværende regjering ikke engang vover at holde sig til Karlstadaftalen, og at den ikke stoler paa voldgift. Vi har ingen grund til ikke at stole paa, at en voldgiftskjendelse vil være retfærdig; men vi maa selvfølgelig ogsaa være berettigede til at regne med, om vi for tiden kan fremlægge et saadant bevismateriale for voldgiftsdomstolen, at vi kan være nogenlunde sikre paa, at resultatet vil blive det, som vi fra norsk standpunkt seer tror er det eneste rette. Det er ikke nok, om vi føler os overbevist om, at vi har retten, men vi maa ogsaa føle os overbevist om, at vi i tilfælde vilde kunne føre saadanne beviser for dette, at vi ogsaa absolut skal faa retten. Og nu er forholdet dette - jeg vil faa lov til ogsaa her at referere til lagmand Kjerschow, som ligeoverfor mig har udtalt det samme, som han, saavidt jeg forstod, ogsaa havde udtalt ligeoverfor præsident Berner -, at hvis man skal gaa til voldgiftskjendelse angaaende disse spørgsmaal nu, saa er der, naar man tager i betragtning det bevismateriale, som man nu vil kunne fremlægge for denne domstol, aldeles overveiende sandsynlighed for, at voldgiftskjendelsen vil komme til at gaa Norge imod. Men han udtalte samtidig, at han følte sig overbevist om, at dersom man fik saadanne fællesundersøgelser som dem, der her er planlagt, vilde de norske kommissærer være istand til at samle et materiale af den beskaffenhed, at man kunne være noksaa sikker paa, at de norske synsmaader maatte blive taget tilfølgelse af voldgiftsretten. Da forekommer det mig, hvis man vil se specielt paa de nordlige landsdeles interesser, de, hvis vel det her nærmest gjælder, de, som stærkest berøres af den tyngsel, som der her er tale om, at ingen skulde være sterkere interesseret end netop disse i at faa disse

undersøgelser sat igang, forat de skulde kunne være bedst sikre paa, at de skulde kunne opnaa den lettelse i disse tyngsler, som det overhovedet er muligt at opnaa. Jeg antager ikke, at nogen af os, hvis det gjælder private interesser, vil stille os paa den maade, at vi appellerer en sag ind for en ret, før vi har samlet det bevismateriale, som vi anser os istand til at samle. Ingen vil handle saa. Om den, som vilde gjøre slig, vilde man sige, at han handlede letsindig, og der er saa meget mindre grund til at gjøre dette, naar det gjælder saa store og saa viktige interesser, som der her er tale om. Jeg mener, at netop fordi det gjælder saa store og væsentlige interesser, bør vi heller tage denne udsættelse og lade denne termin træde i kraft en 2-3-4 aar senere eller hvor længe det bliver, end at risikere, at vi skal faa denne tyngsel i den størst mulige udstrækning lagt over disse landsdele for al fremtid. Det forekommer mig, at det vilde være i høi grad at beklage, om regjeringen havde stillet sig slig, og at disse landsdeles repræsentanter da bagefter med fuld føie vilde kunnet bebreide regjeringen, at den ikke har gjort, hvad gjøres kunde, for at sikre sig, at denne voldgiftskjendelse, som i tilfælde vil være uundgaaelig, kunde blive i landets favør. Man bruger stadig dette udtryk, at vi opgiver den eneste fordel, som er vundet. Som udenrigsministeren paaviste og som jeg ogsaa har udtalt, der er ikke tale om, at noget opgives. Det, som der er tale om, er, at den 10-aarsperiode, som ifølge Karlstadoverenskomsten skal begynde den 1ste januar næste aar og vare 10 aar, udskydes 2 aar eller 4 aar, men vi har fremdeles den samme periode, de 10 aar, med de fordele, som deraf følger. Det gaar derfor ikke an at tale om, at man her opgiver noget, opgiver den fordel, som er vundet. Hvad der er det faktiske forhold, er dette, at man gaar med paa, at den gjældende lov udstrækkes til at gjælde endnu en 2-3-4 aar, fordi vi mener da at have alle chancer for at kunne fastslaa som endelig denne 15de juni-termin. Det er det virkelige forhold. Og jeg vil faa lov at understrege, at denne suspension af den tidligere bestemmelse i disse 2 eller 4 aar tilsvares af det, at svenskerne i disse 2 eller 4 aar heller ikke kan forlange sagen ind for voldgift. Her er en suspension af rettigheder, kan vi sige, paa begge sider, tilsvarende hinanden. Jeg skal indskrænke mig til disse bemærkninger.

Bakkejord: Jeg er fuldt opmærksom paa denne store og for vort lands betydningsfulde sag, som det her gjælder, og for dens storheds skyld har jeg ogsaa været under adskillig tvil om, hvordan jeg egentlig skulde stille mig ved sagens endelige afgjørelse. Jeg har dog, siden indstillingen forelaa trykt og uddelt, i det væsentligste havt den opfatning, at jeg maatte og burde stemme for mindretallets forslag eller den kongelige proposition. Men desuagtet har jeg alligevel været i ransagelse og tvil om, hvad der egentlig skulde være det rigtigste, men ved at

paahøre den lange og tildels vidtløftige debat, som nu har paagaet igaaraftes og ogsaa i dag baade fra dem, som er for, og fra dem, som er imod, saa er min forstaaelse stadig bleven styrket fra begge sider, at det er det retteste ialfald efter min opfatning at stemme for den kongelige proposition eller mindretallets forslag. Nu er det en selvfølge, at naar jeg tager et saadant standpunkt, saa burde jeg ogsaa begrunde, hvorfor jeg gjør det. Dertil kunde jeg nok have haft adskilligt materiale baade af ældre datum og ogsaa nyere, men det forekommer mig, at det er i sine enkeltheder i det væsentligste saa saglig udredet, at det vilde kun blive i det hovedsagelige en gjentagelse, om jeg skulde indlade mig paa det. Men det skal jeg dog faa lov at udtale: Jeg indrømmer meget vel, at for dem, som er helt ukjendt med renlappernes forhold og med rendriften i det hele, vil det staa meget vanskeligt hvordan de skal stille sig i denne vigtige sag; men for dem, som har haft anledning til fra sin ungdom af at følge med baade de norske og de svenske lappers rendrift og er kjendt med de territorier, som de har pleiet at have til sine renbeitemarken, og hvordan de har drevet sine renhjorder høst og vaar, for dem er det naturligt, at sagen maa stille sig lidt anderledes. Nu er jeg heldigvis en af dem, som fra sin tidligste barndom har haft ganske god anledning til at følge med i denne sag, og forsaavidt kunde jeg for de trakter, som her er tale om, og hvor jeg er kjendt, gjerne skrive en hel liden biografi om lapperne og renstellet deres, men det vilde føre for langt at gaa ind paa det. Her er nu talt mangt og meget, og et af de punkter, som jeg særlig er kommet til at forundre mig over her, er, naar nogen talere saa stærkt har fremhævet, at ved at faa istand en saadan kommission fra norsk og svensk side saa skulde derved et punkt i Karlstadoverenskomsten blive ophævet. Det er for mig aldeles ufatteligt, hvordan forstandige folk kan komme ind paa saadanne ræsonnementer. Min mening er altsaa - jeg vil med flid være kortest mulig for ikke at forhale tiden - at det er det heldigste for denne store og vigtige sag og for den fremtid, som ligger skjult for os, det sikreste, at tage imod det, som her er paa bane, nemlig en kommission sammensat fra begge lande. Det forekommer mig, at denne sag er saa vel forberedt og saa vel begrundet baade fra svensk og fra norsk standpunkt, at jeg behøver ikke at gaa ind paa det. Dersom vi her skulde gaa til det betænkelige skridt at tilbagevise denne fra begge stater istandbragte overenskomst, saa staa det for mig saa, at vi gjorde et høist betænkeligt skridt. Der er en sag, som jeg skal tillade mig lidt at berøre, som, saavidt jeg kan huske og har fulgt med, ikke har været berørt. Vi har vel ogsaa et internationalt venskabeligt forhold mellem disse folk at lægge en ikke saa liden vægt paa. For mig staa det saa, at dersom vi her skulde tilbagevise den ordning, som er bragt paa bane, saa vilde vi dermed ligesom oprive igjen paanyt et ømt saar, og jeg tror ikke, at det heller skulde være saa ret heldigt for os ligesaa lidt som for dem

paa den anden side af kjølen, kanske for os allermindest. Der er næsten over forventning, ialfald i de nordlige landsdele, blevet et overmaade godt venskabsforhold mellem de norske og de svenske saavel lapper som nordmænd og svensker, og jeg har ingen tvil om, at i de reninteresserede distrikter vilde det gjøre et betydeligt skaar i dette venskabelige forhold, dersom vi skulde tilbagevise den anmodning som nu her foreligger. Men nu skal ikke nogen opfatte disse udtalelser slig, at jeg tænker, at vi skal sælge noget af vort lands og folks rettigheder for venskabs skyld. Nei, langtifra, men jeg vil kun pege paa det, og alle er vist enig i, at det er en sag, som er af overmaade stor vigtighed for os at staa paa en venskabelig fod med vort gamle broderfolk. Jeg kunde jo gjerne ha tiet her denne gang, som jeg ogsaa havde tænkt paa. Men naar her fra forskjellige af de nordlige landsdeles repræsentanter er fremholdt andre synsmaader end de, hvorfra jeg ser sagen, saa vilde det, hvis vi andre skulde tie, faa udseendet af, at vi var absolut ligegyldige for denne sag, hvordan det end gik. Nej, vi er ikke det. Det er en sag af stor interesse ikke mindst for min valgkreds. Naar den ærede repræsentant fra Tromsø amt hr. Foshaug taler om den skade, som begaaes deroppe i Bardo og Salangsdalen af de svenske flytlapper, saa forundrer det mig ikke, at hr. Foshaug beklager sig; for det er et faktum, at renen har gjort skade der. Men der er ogsaa en anden side af sagen, som han heller ikke bør fortie: det er nemlig den erstatning, som lapperne maa udrede for den skade, som har været foraarsaget i en række af aar. Saasnart nævneværdig skade foraarsages af svenske flytlapper, saa er der optaget takster af uvillige mænd. Man har takseret skaden paa eiendommene, og derefter har lapperne maattet betale, selv om taksterne ogsaa for andre end lapperne kunde synes at være høie nok, - saa de har sandelig dyrt nok maattet betale den skade, som de har foraarsaget. Nuvel, dette er ikke andet end ret; naar jeg eller andre gjør uret, maa jeg gjøre god igjen den uret, jeg har gjort, og forsaavidt er det ikke noget at sige paa det. Men jeg vil pege paa det her, saa det ikke skal ha utseendet af, at man maa tage den skade, man har lidt, og ingen erstatning faa for det.

Det er af hr. statsraad Aarrestad, særlig i det citat, han oplæste fra amtmanden i Tromsø, talt om, at man muligens kunde faa istand en slig ordning, at de svenske flytlapper kunde trække sig tilbage fra øerne, hvor de nu har renbeitemark. Ja deri ser ogsaa jeg en sag, som berettiger til overveielse. Jeg har heller ikke nogen tvil om, at det kommer til grundige overveielser. For mig staaer det saa, at en saadan ordning ikke er umulig. Thi det er sandt, som hr. Alfred Eriksen oplyste, at renbeitemarkerne paa øerne er ikke af gammel dato. Jeg tror at kunne sige, at de ikke er ældre end 40-50 aar; jeg husker godt ialfald, da de svenske flytlapper kom flyttende med ren over til de 3 store øer Kvalø, Ringvasø og Hindø. Hvis her, som pegt paa i amtmanden fra Tromsøs

skrivelse, kunde optrækkes en territorialgrænse, som kunde lægges saalangt tilfjelds, at folk kunde nyde sin eiendom ubeskaaret, saa tror jeg, det kunde være svært heldigt. Men saa kommer det vanskelige spørgsmaal, hvordan renlapperne skal være istand til at opretholde denne grænse, saa renen ikke overskrider den. Det er nemlig en kjendsgjerning, at renen er et saadant dyr, at den af naturen har særegne egenskaber næsten fremfor mange andre dyr. Jeg er ikke hjemme i naturvidenskaben; men som lægmand vil jeg dog udtale, at det er som en slags trækfuglart i renen. Naar det lider mod vaaren, drager den mod vest, og aarsagen hertil er for en del efter min mening de stadig vestlige vinde, som blæser fra havkysten og indover grænsen, og det ligger i renens art og natur, at den altid skal søge mod vinden. Det er en ting. Men der er andre forhold, som vil være almindelig bekjendt, saa jeg skal ikke komme ind paa det her. Jeg skal dog i korthed nævne endnu et par. Der siges, at lapperne skal holde styr paa sine ren. Men erfaring viser, særlig ved store renflokke paa indtil flere tusend, at det til sine tider er overmaade vanskeligt for renlappen at faa renen, hvor han vil ha den hen, og holde den borte hvor han ikke vil ha den hen. Renen tager ligefrem saa at sige kommandoen ligeoverfor sin vogter og spreder sig til alle kanter. Og særlig da om vaaren, naar sneen blir blød, er det umuligt at følge den og holde den sammen. Da er det ikke godt at kræve af lapperne, at de skal holde renen inden visse grænser.

Der kunde være mange andre ting at nævne, men jeg skal ikke komme nærmere ind paa det. Jeg vil kun om disse ting faa udtale, at jeg er enig i, og at jeg er kommet til den overbevisning, at det absolut vil være heldigst baade for norske og svenske flytlapper, at vi imødekommer det, som her foreligger, nemlig gaar ind paa, at en saadan kommission nedsættes og nøiere undersøger disse forhold, saa det i sin tid kan foreligge et vel begrundet undersøgelsesresultat til grundlag for en eventuel voldgiftsret.

Konow: Jeg vil kun komme med et par replicerende bemærkninger til udenrigsminister Løvland. Baade han og landbrugsministeren udtalte sig, som om vi skulde være ængstlige for forhandling, som om vi ikke skulde ville gaa med paa forhandling. Det er ikke udtalt fra noget hold, som staar paa samme side som jeg. Vi vil gjerne gaa med paa forhandling, men vi vil ikke gaa ind paa at opgive paa forhaand, saalænge forhandlingerne staar paa, hvad vi forhandler om. Hvad vilde man sige om to civile parter, som førte en proces om en eiendom f.ex. og den ene part sagde: jeg vil gjerne forhandle med dig men du skal lade mig faa eiendommen, saalænge vi forhandler. Er der nogen mening i en slig forhandling? Vi vil gjerne forhandle, vi vil ikke afslaa forhandling, men der faar da være rimelighed i forholdet. Nu siger landbrugsministeren og udenrigsministeren: Der suspenderes noget, ja, men det er

ikke bare denne 15de juni-termin, som bliver suspendert efter den foreløbige overenskomst, men ogsaa adgangen for svenskerne at gaa til voldgift. Ligesom disse to ting skulde være lige og udjevne hinanden. Voldgiften maa dog være en betryggelse, den maa dog være en garanti for, at Norges ret sker fyldest. Det kan dog ikke stilles i klasse med, at vi opgiver en af de fordele, vi har opnaaet ved Karlstadoverenskomsten. Lad være, som udenrigsministeren hævder, at 15 juni-terminen ikke er den eneste, men at den byder en meget væsentlig fordel, kan dog ikke nægtes, og adgangen til at æske voldgift var ogsaa fremstillet som en meget stor fordel i sin tid. Men da kan man ikke ligestille disse to ting: Suspension af 15 juni-terminen og adgangen til voldgift.

Det var sagt af udenrigsministeren, at de undersøgelser, som foretages af svenske mænd, kunde Sverige ikke nægte os og vilde ikke Sverige nægte os, det vilde stille sig udenfor alle land hvis det nægtede det. Ja, jeg gad vide det jeg! Hvis der kom f.ex. en tysk autoritet en tysk landshøvding eller en som stod i samme klasse tillige med flere tyske embedsmænd reisende ind i Frankrige og optog paa den maade forhør, som her er gjort, over de franske egnes beboere i anledning af en sag, hvorom der var tvistemaal mellem landene og førte disse udtalelser til protokols med navns nævnelse - jeg gad vide, om det vilde blive taalt? Jeg tror ikke, det vilde blive taalt. Jeg tror, disse gode tyske embedsmænd vilde være blevne praktiseret over grænsen, eller at det ialfald var bleven forbudt vedkommende egns beboere at møde frem og svare. Man forbyder ikke private mænd at reise og tale med folk. Nei, men man forbyder den slags kvasiretslige undersøgelser; thi det var det. Saa sagde den ærede udenrigsminister, at en voldgiftsdomstol med en nordmand og en svenske og en af dem eller af den schweiziske forbundspræsident valgt opmand ansaa han for sit vedkommende ikke praktisk. Ja, men vi har fuld adgang til at faa den. I samme overenskomst § 4 staar der udtrykkelig dette, at den norske regjering opnævner den ene og den svenske regjering den anden, og disse to opnævner en tredie, eller hvis de ikke bliver enige, opnævnes den tredie af det schweiziske edforbunds præsident. Saa sagde hr. Høstmark: ja, men den voldgiftsdomstol skal bekostes af svenskerne, deri ligger en begrænsning. Nei, deri ligger ingensomhelst begrænsning; svenskerne faar finde sig i de omkostninger, som er nødvendige for at forandre en bestaaende aftale, det er jo det, det gaar ud paa.

Saa blev der sagt - ja der blev sagt saa meget, men det blev sagt af landbrugsministeren, at der var ikke opgivet nogetsomhelst. Det vi fik ved Karlstadoverenskomsten var en forlængelse af lappeloven i 10 aar. Som om ikke det var en opgivelse; thi vi har villet opsigte lappeloven, fordi den var for ugunstig for os. Og saa skal en forlængelse af den i 10 aar ikke være en opgivelse. Men ikke alene det. Denne 15de juni-termin, som altsaa kan

blive forandret ved voldgift, en forandring af den kan blive fastslaaet ved voldgiftstretens kjendelse at skulle gjælde til evig tid. Havde vi kun havt den oprindelige konvention kodificilen af 1751, vilde vi aldrig kunne have faat fastslaaet til evig tid en bestemt termin, da kunde vi have fastholdt den termin 15de juni. Saa der er noget opgivet i dette. Der har været et offer, der er en realitet, som er opgivet. Jeg vil som sagt understrege, at hvad vi har imod dette, er ikke forhandlinger men det er det, at vi paa forhaand skal gaa med paa det, som er forhandlingernes gjenstand, saalænge disse forhandlinger paagaar. Det er usædvanligt, og det giver en presumption for, at svenskerne maa have ret, naar sagen engang - hvad jeg anser rimeligt - kommer for en voldgiftsdomstol. Thi svenskerne kan ikke finde sig i denne termin 15 juni efter alt hvad der er forklaret, f.ex. af hr. Lind Johansen, til hvis udtalelser jeg henviser. Han sagde, at det var en grænsespærring. Ja, da har vi et middel i den bestemmelse, som vi bør fastholde, et vaaben til at tvinge Sverige til eftergivenhed og indrømmelse paa andre felter. Men vi bruger ikke det vaaben, naar vi giver det i fiendens haand i det øieblik, vi begynder forhandlingerne. Jeg skal indskrenke mig hertil.

Abrahamsen: Hvis Karlstadoverenskomsten angaaende lapperne flytninger kun havde indeholdt den bestemmelse, at lapperne ikke havde ret til at komme til Norge før 15de juni, da havde sagen været enkel og grei, da havde der ikke været nogensomhelst grund for os til at indlade os paa forhandlinger om en forandring i den overenskomst, medmindre vi kunde opnaa indrømmelser, som kunde yde vort land tilsvarende fordele. Nu er det imidlertid saa, at der staar i samme artikel 2, at svenskerne kan forlange dette spørgsmaal, hvorvidt de svenske lapper skal have lov til at komme ind i vort land før 15 juni, henskudt under en voldgiftsafgjørelse. Der har man med den ene haand givet bort igjen hvad man har taget med den anden. Denne bestemmelse om 15 juni er altsaa bare at betragte som en foreløbig fastsat termin, som kan ændres ved voldgiftsafgjørelse. Naar forholdet er det, og det er det jo, at Sverige er misfornøiet med denne termin, 15de juni, fordi deres lapper klager over, at derved er gjort for store indrømmelser ligeoverfor nordmændene, og naar vi da staar ligeoverfor spørgsmaalet voldgift, saa maa man uvilkaarlig spørge sig selv: Hvad er det heldigste for os, naar vi kommer til voldgiftsafgjørelse, enten at overlade til voldgiftsdomstolen at søge optaget de nødvendige oplysninger eller at søge at skaffe tilveie materiale i begge lande i fællesskab til afgjørelse ved domstolen? Naar man har det valg, synes jeg ikke svaret kan være tvilsomt. Det er ganske vist saa, at nordmændene har adgang til at vælge en nordmand, svenskerne til at vælge en svenske ind i voldgiftsretten, og at disse to tilsammen vælger en opmand; men jeg tror ikke, Norge vil foreslaa i tilfælde, at en nordmand skal indtræde i

voldgiftsretten, jeg tror heller ikke, svenskerne vil foreslaa nogen svenske, deri er jeg enig med udenrigsministeren. Jeg tror man vil sige til sig selv, at det strider mod de almindelige principer for en domstols sammensætning. Vi maa se at faa en udenforstaaende, upartisk dygtig mand til at optræde paa vore vegne; thi hvis en saadan mand giver Norge ret, saa har det en ganske anden vegt, end om en af vore egne gjør det. Han vil blive staaende der, som det er sagt, som en advokat for sit land, om han kommer til samme resultat. Jeg forudsætter altsaa, at vi vil faa to udlændinger som repræsentanter for de to interesserede lande og selvfølgelig ogsaa en udlænding som opmand, og jeg er end videre bange for, at vi neppe kan faa en danske til at gaa ind i voldgiftsretten, for jeg tænker, at Danmark har faaet sine fingre brændt saapas ved det parti, som det til en viss grad tog for Norge under konflikten i 1905, at det af økonomiske grunde vanskelig vil rode sig ind i den myretue igjen. Altsaa, jeg forudsætter, at voldgiftsdomstolen kommer til at bestaa af tre udlændinger, hvoraf den ene eller et par maa forudsættes at være det norske sprog mindre vel mægtig. Saa skal disse til at indhente oplysninger om hvordan forholdene stiller sig i almindelighed. Hvorledes man i internationale forhold gaar frem kjender jeg ikke saa nøie til; men jeg skulde tro, hvis man følger almindelige norske processuelle system, forhandlingsmaksimen, saa vil forholdet være, at hver af partene skaffer tilveie bevismateriel, og at det bevismateriel, som den ene part ensidig har optaget uden varsel, uden at tilkalde den anden part, det bliver et ensidig bevismateriel, som ikke bliver erkjendt at have den vegt, som f.eks. et prov af tingsvidner, hvortil den anden part er stævnet og har havt adgang til at møde og hvor det bliver hans egen sag om han ikke gjør det. Det juridiske bevismateriale, som er fremkommet efter en saadan til den anden part stillet varsel vil for enhver domstol den være national eller international have overordentlig vegt. Men jeg siger atter, at det ensidige bevismateriale, som den ene eller den anden part maatte have optaget paa egen haand, vil være af forholdsvis underordnet vegt al den stund den anden part ikke har havt adgang til at være tilstede og varetage sin interesse. Det staar derfor for mig saaledes, at hvis domstolen skulde indskrænke sig til kun at lade sig forelægge fra begge parter deres bevismateriale, dokumenter og vidneforklaringer, som hver af partene maatte sidde inde med, da vilde vi være meget uheldig stillet. Men vi vilde ikke være saa uheldig stillet, selv om voldgiftsdomstolen paa egen haand efter anmodning af parterne fra den ene eller den anden side vilde give sig til at indhente oplysninger. Da fik naturligvis begge parter anledning til at møde ved udenforstaaende, dygtige jurister, jeg kan ikke tænke mig andet, end at hver af parterne maatte kunne faa skaffe sig bistand af advokater med tilveiebringelsen af

bevismateriale; men alligevel vil det afhænge af disse fremmede mænds eget forgodtbefindende, hvor langt en saadan bevisoptagen skulde strække sig, hvilke beviseligheder de fandt tjenlig at indhente, eller om de overhovedet fandt det nyttig og nødvendig at indhente oplysninger. Anderledes vil forholdet stille sig, naar parterne optager oplysninger i fællesskab paa forhaand. Da vil jeg forudsætte at de norske og de svenske delegerede i fællesskab vilde optage retslige forklaringer, hvortil begge parter gives adgang at være tilstede, og begge parter kan komme med de bemærkninger til forklaringerne, som de finder nødvendig for at faa fyldestgjørende oplysninger om det foreliggende forhold. De beviseligheder, som udkommer som resultat af disse forhandlinger vil være fakta - naturligvis korrigeret og belyst af andre faktiske oplysninger, som maatte foreligge - hvorpaa den eventuelle domstol da kan bygge sin kjendelse. Jeg kan derfor ikke negte for, at mindretallet har ret, naar det siger paa side 4, at det "vil være ubetinget fordelagtigere for Norge at møde til en eventuel voldgiftsafgjørelse om disse spørsmål, efter at en indgaaende undersøgelse i begge lande er foretaget, end uden at man er i besiddelse af de oplysninger angaaende renbeitningen, der nærmere omhandles i det foran indtagne forslags punkter 1-8, og som alene kan tilveiebringes gennem fælles undersøgelser." Man vil da have adgang til at komme paa spor efter oplysninger, og man vil faa et mere indgaaende og sikkert materiale end om man skulde møde ganske uforberedt og blive stillet spørsmål som man ikke kunde besvare fyldestgjørende. Men som sagt, hvormeget af oplysninger, der skulde indhentes, beror paa de fremmedes voldgiftsmænds forgodtbefindende. Forsaavidt har jeg intet at bemærke ved st.prp. nr. 88. Men der er en anden bestemmelse, som har været saa sterkt klandret, og det er at bestemmelse om Karlstadoverenskomstens ikrafttræden skal suspenderes. Jeg siger "suspenderes" - d.v.s. dens ikrafttræden udsættes til senest udgangen af 1911. Jeg maa give udenrigsministeren ret i det og kan selvfølgelig ikke være enig med hr. Arnesen naar han sagde, at det er urigtigt. Det staar jo udtrykkelig med rene ord, at overenskomstens ikrafttræden skal udskydes til senest udgangen af 1911, men saa til gjengjæld forlænges dens gyldighed i et tilsvarende tidsrum. Man kan altsaa bare sige, at tidsrummet i Karlstadoverenskomsten er forskjøvet i saa lang tid, som medgaar til forhandlingerne og det tidsrum, som skal gaa efter, før der kan forlanges voldgift.

Jeg skulde jo selvfølgelig - og det tænker jeg, at vi alle sammen er enige om - helst have ønsket, at denne forskyvning med hensyn til kontraktens ikrafttræden ikke var vedtaget fra regjeringens side. Men hvis jeg havde valget mellem enten at gaa med paa forhandling med denne forskyvning eller at negte at gaa med paa forhandlingen men da med udsigt til, at den anden part forlangte voldgift, og jeg følte, at jeg stod med daarlige

bevismaterialer angaaende sagen, at den var daarlig belyst, og min vægring ved at gaa med paa forhandlingen kunde til en vis grad blive anbragt imod mig som et tegn paa daarlig samvittighed, - da turde jeg neppe have negtet at gaa med paa denne forskyvning, naar valget absolut havde staaet mellem de to ting. Det er saa, at forholdet mellem Norge og Sverige er jo noksaa prekært. Det kan vi jo sige uden at gaa sandheden for nær. Der er en meget bitter stemning paa den anden side af Kjølen, og man er heller ikke saa blid paa denne side, som ønskeligt kunde være. Men da maa det være os om at gjøre, forekommer det mig, ikke at foretage nogen handling, som kan irritere følelserne paa den anden side af grænsen, som kan komme til at bringe dem endnu mere i kog, forsaavidt man vil fred og forstaaelse mellem folkene - NB. naar det kan ske uden opofrelse af landets ære eller vitale interesser for landet. Men jeg har ikke formaet at se, at vi ved at gaa med paa denne forhandling og dermed forskyve Karlstadoverenskomstens ikrafttræden for dette punkts vedkommende i nogen tid paa nogen maade har foretaget noget, som kan gjøre skaar i landets ære - det, naar vi gjør det frivilligt uden tryk, og det er jo tilfældet. Heller ikke kan jeg skjønne, at vi har gaaet landets vitale interesser for nær ved at skaffe de grundigst mulige oplysninger om forhold, som bliver afgjørende for retten i fremtiden. Jeg er enig i, at for Norge har det overordentlig meget at sige, for befolkningsforholdene i de nordlige amter har det ogsaa overordentlig meget at sige, at her kommer stabile og sunde forhold, og at de fastboende kan faa dyrke sin jord i fred uden at blive trykkede og fortrængte af nomaderne, idet jeg selvfølgelig ogsaa paa den anden side erkjender, at disse landets gamle urindvaanere ogsaa har sin ret, som man ikke maa gaa for nær, og at man ogsaa er nødt til at respektere lige overfor svenskerne det retsforhold, som fra ældgammel tid har bestaaet, og som er befæstet ved indgaaede traktater og vedtagne love. Jeg finder altsaa at maatte stemme med mindretallet. Jeg beklager, at det skal foranledige, at Karlstadoverenskomstens ikrafttræden forskyves. Men saadan, som sagen ligger an, fremstiller det sig saa for mig, at naar først vore forhandlere og derefter vor regjering og derefter den svenske rigsdag har vedtaget det forhandlingsgrundlag, som foreligger, vilde det ubetinget vække en stor opsigt og megen harme i Sverige, om vi nu forkastede det. Og skulde vi gjøre det, maatte der foreligge saa vægtige grunde, at vi kunde sige, at her har vi retten i vor haand, og at her har vi været tvungne af nødvendigheden til at gaa saa langt, som vi har gjort. Men det synes jeg, at vi kan ikke gjøre i det foreliggende tilfælde. Og da maa vi handle saaledes, som vi finder det er ret for vort land. Jeg giver min fulde tilslutning til, hvad ordføreren sagde, at der ikke burde være tale om politik i dette spørgsmål, ikke tale om, hvorvidt vi er mere eller mindre velvillig stemt overfor regjeringen. Jeg hører som bekjendt ikke til regjeringens venner, men jeg

mener, at her maa landets vitale interesser blive det, som er afgjørende for, hvorledes man skal stemme.

Præsidenten: Jeg vil tillade mig at henstille til de følgende talere at begrænse sine udtalelser saa meget som muligt. Der er noksaa meget arbejdsstof igjen.

Chr. Knudsen: Jeg skal forsøge at rette mig efter præsidentens anmodning. Udenrigsminister Løvland udtalte overfor de bemærkninger, som kom fra hr. Foshaug om svenske embedsmænds gennemstreifen af de nordlandske amter og deres optegnelser der, at det var private undersøgelser, som foretoges i Tromsø amt; der var ikke adgang til at føre protokol osv., sagde udenrigsministeren. Jeg vil gjøre opmærksom paa, at for Sveriges vedkommende er det jo fuldt tilstrækkeligt, at deres embedsmænd, naar de farer gennem vore landsdele, har adgang til at faa udtalelser fra vedkommende distrikters befolkning, notere sig navnene og vedkommende gaarde og notere de udtalelser, de faar. Det bliver ikke en bekræftet protokol, som netop vil gjælde ved en forhandling; men de er fuldt tilstrækkelige for Sverige at kunne irettelægge ved en forhandling; thi de vil naturligvis efterpaa kunne faa den bekræftet, det har de formentlig sørget for. Det er noksaa besynderligt, synes jeg ogsaa, at regjeringen har seet paa dette og ladet det ske uden i ringeste maade at bryde sig om det. Regjeringen har ellers været noksaa agtpaagivende, naar folk fra fremmede lande har foretaget skridt her, selv skridt, som ikke direkte kunde sigte paa at skade vort eget land, - jeg tænker paa Vardøaffæren. Da var regjeringen meget forsigtig og hurtig forekommende. Men her, hvor det handles om landets egne interesser, her har regjeringen uden videre ladet det passere. Der kunde dog været opfordring, synes jeg, til at sende norske embedsmænd med eller at bede norske embedsmænd oppe i vedkommende distrikt om at have øie med, hvad de svenske foretog sig.

Saa blev det angaaende grundlaget for disse forhandlinger sagt af udenrigsministeren, at der fra landbrugsdepartementet reistes modkrav overfor Sverige, og der var huller i bestemmelserne, som maatte udfyldes, havde man opdaget. Ja, hvad er det for modkrav? Dette modkrav, som her er stillet, er et modkrav, som i det hele taget neppe vil kunne gjøre tjeneste; det vil kun virke hen til, at man udleverer sig end mere til Sverige. Jeg kan ikke skjønne andet, end at saa forholder det sig. Udenom det, som vi finder i propositionens punkt 1, finder vi ikke nogetsomhelst modkrav. Saa sagdes det ogsaa af udenrigsministeren, at baade 15de juni-bestemmelsen i traktaten og svenskernes adgang til at kræve voldgift, begge to er suspenderet. Hvorledes er de suspenderet? Det er ganske rigtigt, at de begge er suspenderet; men der er den forskjel paa suspensionen, at medens Karlstadtraktatens 15de juni-bestemmelse er suspenderet til udgangen af 1911, saa er svenskernes adgang til at

kræve voldgift kun suspenderet til 1ste januar 1909, altsaa 2 aar kortere. Jeg synes, at det ikke er at staa paa lige fod. Hvis begge bestemmelser havde været suspenderet lige længe, ja, saa var det endnu noget, man kanske kunde bygge lidt paa. Men det, at svenskerne har forbeholdt sig, at deres adgang til at kræve voldgift den skal ikke være suspenderet ligesaa længe som Karlstadoverenskomsten, det tyder jo udtrykkelig paa, at svenskerne vil forberede sig paa inden udgangen af suspensionstiden for Karlstadoverenskomsten, nemlig 1911 at skaffe sig voldgift mod Norges interesser og for sine krav. Og da mener jeg, at det ikke i det program for forhandlingerne, som vi har faaet i propositionen, paa nogen maade er godtgjort, at Norges interesser her er varetaget paa samme maade, som svenskerne har varetaget sine. Men jeg skal ikke opholde forsamlingens tid. Jeg vil bare slutte med at fremhæve den kjendsgjerning, som der efter min formening er grund til at fæste sig ved, nemlig at vi har grundlag for at faa dette ind under voldgift. I den indstilling, som foreligger fra den blandede kommission af 1897, har vi et ganske stort materiale at fremføre ved en mulig voldgift. Der kunde have været grund for regjeringen, naar de vilde gaa med paa en saadan forhandling, at stille det spørgsmaal, om der i det hele taget ikke skulde være opfordring til ved gjensidig forhandling at faa dette mellemfolkelige spørgsmaal helt og holdent ud af verden ved at faa den gamle kodiciel sat ud af kraft. Der kunde været opfordring for regjeringen til at tage ogsaa det spørgsmaal med ind under forhandlingerne.

Mowinckel: Det er haardt for os, som finder, at Karlstadoverenskomsten nærmest var en række ydmygelser for Norge, at maatte give afkald paa den lille fordel, det lille ben, som man mente laa i forbudet for lapperne mod at komme til Norge før 15de juni. Men sagen er den, at dette ben i virkeligheden var svært tyndt. Det var ikke et uforbeholdent forbud mod indflytning før 15de juni; der var taget saa sterk reservation, at den hele bestemmelse stod paa temmelig usikker grund; kom det til stykket, og det viser sig i grunden allerede nu, saa var det ikke, som den ærede præsident Berner synes at mene, at det var nordmændene, som paa dette punkt lurte Sverige; det var Sverige, som atter en gang lurte Norge,

Præsidenten: Jeg maa faa lov at gjøre den bemærkning, at jeg har ikke brugt noget saadant udtryk, at svenskerne blev "luret"; men jeg sagde, at i Sverige havde den opfatning gjort sig gjældende, at de svenske forhandlere var blevet luret. Der er forskjel paa de to ting.

Mowinckel: Det er en meget fin forskjel. Jeg tror, at den almindelige opfatning var den, som jeg sagde præsidenten fremhævede, at man mente, at nordmændene paa en maade havde lurt Sverige, fordi ikke svenskerne eller

deres repræsentanter var opmærksom paa, hvad det her gjaldt. Men det kan nok være, naar det kommer til stykket, at svenskerne var ganske vel opmærksom paa, hvad det her gjælder; de mente, at den bitre pille, som Karlstadoverenskomsten var, maatte indbages i noget sødt mel. Og hvad det mel angaar, saa var det af den art, at det i tidens løb meget let forsvinder, disse voldgiftsbestemmelser, disse reservationer om veirliget var saadanne, at det skulde meget lidet til, før svenskerne kunde tage det hele spørgsmaal op til forhandling, og til forhandlinger, som de med nogenlunde sikkerhed paa forhaand kunde sige, at de vilde trække det længste straa i. Det har vist sig, at det har ikke gaaet mere end et aar efter den ulyksalige Karlstadoverenskomst, før svenskerne begyndte at plukke paa det lille ben, nordmændene har faaet, og det med temmelig stort held. Det siges fra alle kanter, at stillingen ligeoverfor den bestemmelse, som mange mener er vor eneste fordel fra Karlstadoverenskomsten, den er den, at Sverige ikke vil tillade den at træde ikraft uden at prøve voldgift. Det synes alle her at være enig i. Spørgsmaalet er da, hvorledes bliver Norges udsigt ved den voldgift, hvorledes bliver stillingen for Norge bedst? Det er derom der i grunden strides i disse dages debat i Norges storting. Alle vil, at Norges stilling ved den kommende voldgift skal blive den bedst mulige. Det spørges da, om ikke Norges stilling vilde have blevet bedst, om regjeringen havde afvist disse forsøg paa at aabne underhaandsunderhandlinger paa forhaand og holdt sig til Karlstadoverenskomsten saaledes at Karlstadoverenskomsten ogsaa paa dette punkt var traadt i kraft og sagen henvist til voldgift. Jeg tror, at det havde været det bedste for Norge, det mest tiltalende for Norge og kanske ogsaa mest overensstemmende med den almindelige opfatning i Norge, at Karlstadoverenskomsten uden reservation var traadt i kraft 1ste januar 1908 paa dette punkt, og at man da havde henvist sagen til voldgiftsafgjørelse. Og jeg tror ogsaa, at de undersøgelser, en saadan voldgiftsdomstol havde maattet anstille, var blevet saa nøiagtige og kunde bygges saa godt paa, at de havde blevet ligesaa bra som de undersøgelser, som nu skal paagaa. Jeg beklager derfor af hele mit hjerte, at regjeringen efter min mening har afskaaret adgangen for Norges storting til at gaa til øieblikkelig voldgift ved uden at konferere tinget, hverken aabent eller underhaanden, at have gaaet igang med underhandlinger, der udelukker den øieblikkelige appel til voldgift. Der siges rigtignok fra regjeringens side, at vi maa have denne slags undersøgelse for at faa bevismateriale til en voldgift. Ja, jeg kan ikke sige, at jeg er blevet overbevist af den tale, der er ført fra regjeringens side om, at saa er nødvendigt; men hvis regjeringen mener, at saa var tilfælde, at vi maatte have netop den slags undersøgelse før vi kunde gaa til voldgift, var det da umuligt for regjeringen at tvinge

Sverige, som jo havde den største, den mest vitale interesse paa dette punkt, var det umuligt at tvinge Sverige til at gaa i gang med disse undersøgelser ogsaa under den rimelige forudsætning, at Karlstadoverenskomsten blev gjældende indtil disse undersøgelser havde fundet sted? Det havde ikke været noget urimeligt forlangende ligeoverfor den anden part, for hvem disse undersøgelser var meget sterkt paakrævet og for hvem dette forhold med 15de juni-terminen kom særlig ulempefuldt. Det skulde vel ikke være umuligt at sige: Vel, vi staar færdig til underhandling, og vi skal strække os langt for at saa skal ske, men vi kan ikke rokke ved Karlstadoverenskomsten. - Det havde utvilsomt været en meget gunstig stilling for os. Det synes nemlig ikke at kunne benegtes, at adskillig taler for, at Norges stilling ved en fremtidig voldgift nu bliver uheldigere end en saadan fri voldgift, naar vi saaledes paa forhaand i realiteten har gaaet med paa at suspendere 15de juni-bestemmelsen. Vi faar imidlertid haabe, at en eventuel voldgiftsdomstol vil forstaa at værdsætte den imødekommenhed, som de norske statsmagter paa dette punkt har vist mod Sverige, og at en fremtidig voldgiftsdomstol vil have fuld forstaaelse af, at naar Norge har vist en saa stor imødekommenhed, er det fordi der dog er grunde, som taler for, at det faktiske status quo i lappeforholdene bliver staaende, saalænge underhandlinger paagaar. Jeg haaber, at en eventuel domstol vil forstaa, at dette har været et ganske særlig imødekommende skridt fra Norges side og vil lægge saa sterk vægt paa det, at det ugunstige moment, som ligger i, at vi faktisk har suspenderet denne bestemmelse, ialfald derved forringes.

Som forholdene nu er, saa maa stortinget spørge sig selv, hvorledes stillingen er idag. Og stillingen er efter min mening den, at stortinget ikke længer staar fuldt frit i sit valg; vi staar ikke ved begyndelsen af skilleveien, hvor vi frit kan vælge enten øieblikkelig voldgift eller underhandling. Først er nemlig en forhandlingskommission, bestaaende af begge gesandter og to opnævnte mænd, bleven enig om, at saadanne undersøgelser skal finde sted paa de vilkaar, som er optrukket i propositionen. Dernæst er begge landes regjeringer bleven enig om, at saadanne underhandlinger skal finde sted. Og endelig har den svenske rigsdag for temmelig lang tid siden vedtaget, at saadanne underhandlinger skal finde sted, og ikke mindst denne sidste omstændighed, at det norske storting har somlet 3 eller 4 maaneder med denne sag, før den kommer til afgjørelse, har i ikke liden grad svækket vor stilling. Vilde vi sagt nei, saa skulde vi have sagt fra straks, og ikke lade det gaa en hel maanedsrække, før vi faar denne simple og oversigtlige sag til behandling i denne sal.

Alt dette gjør, at stillingen er ikke fri. Jeg beklager den maade, hvorpaa regjeringen har taget denne sag. Men som det nu staar, faar vi spørge os selv: Hvorledes vil Norges stilling blive, hvis komiteens

flertals indstilling bliver vedtaget? Hvis vi ligeoverfor alle disse fakta, som jeg netop har regnet op, gaar hen og slaar fødderne under dette forhandlingsgrundlag, som alle disse norske myndigheder har været enige om, vil det gjøre et gunstigt indtryk paa den voldgiftsdomstol, som vi da ved, at Sverige øieblikkelig vil kræve nedsat? Vil ikke det i grunden skade opfatningen inden den voldgiftsdomstol mere end den omstændighed, at vi har suspenderet 15de juni-bestemmelsen? Jeg er bange for, at saa vil blive tilfældet. Det vil ikke tage sig bra ud, at Norges storting nu nægter at gaa med paa disse undersøgelser, som regjeringen har erklæret sig villig til at gaa med paa.

Min sympati er uden reservationer med flertallet, men min forstand er i dette tilfælde med mindretallet. Jeg kunde jo rolig stemme med flertallet, fordi stillingen er saadan, at der jo neppe er udsigt til, at flertallets indstilling gaar igjennem, og det vilde fra min side være en demonstration for at understrege, hvorledes jeg vilde have stemt, hvis jeg havde staaet frit; men jeg tror, at stortingsmænd skal handle under det ansvar, at det, de stemmer for, kan blive vedtaget, og jeg maa da spørge mig selv, hvorledes vi vil staa, hvis flertallets indstilling bliver vedtaget i denne sal, med paafølgende regjeringskrise og med det indtryk ud over Europa, at vi har forkastet et undersøgelsesgrundlag, som vore delegerede og vor regjering har fundet rimelig?

Ud fra mit synspunkt er jeg idag nødt til at stemme med mindretallet.

Foss: Dette er i mine øine en noksaa kinkig sag, fordi den angaar vort forhold til et fremmed land. Vi er alle enige om, at vor udenrigspolitik bør og maa føres saaledes, at den indeholder et umiskjendeligt vidnesbyrd om, at vi er et fredselkende folk, som ønsker at leve i fred og god forstaaelse med alle vore naboer. Naar jeg ser denne sag ud fra den synsvinkel, saa mener jeg, at det er vigtigt at stemme for mindretallets forslag. Vi maa erindre, at vor regjering har ladet to norske mænd forhandle med to svenske mænd, og disse forhandlere er bleven enig om et grundlag for videre forhandlinger. Til dette grundlag har saa den norske regjering sluttet sig og ligeledes den svenske regjering, og i tillid til, at disse forhandlinger skulde komme istand paa dette grundlag, har saa den svenske rigsdag givet sagen sit bifald. Dersom det norske storting nu skulde gaa hen og sige nei, fordi 15de juni-terminen for renbeitning skal suspenderes, medens forhandlingerne paagaar, saa frygter jeg for, at det vil vække bitterhed i Sverige, og det vil kanske kunne stille os i et falskt lys ligeoverfor det øvrige udland, idet man kanske kunde faa den opfatning, at vi ikke var lystne paa at irettelægge alle de oplysninger, som var nødvendige for denne sags afgjørelse, og det vilde være overmaade uheldigt, hvad enten denne sag kommer til voldgift eller ikke. - Paa den anden side kan jeg godt forstaa flertallets stilling her; thi da jeg læste den

kongelige proposition vedkommende denne sag, saa maa jeg tilstaa, at jeg blev harm. Jeg blev harm, fordi denne 15de juni-termin skulde suspenderes, før den var traadt ud i livet, og jeg skal ikke nægte for, at jeg er adskillig harm endnu over det, og jeg vil heller ikke nægte for, at jeg havde den tanke dengang, at regjeringen har her kanske ikke optraadt med den fornødne kraft for at hævde denne 15de juni-termin. Hertil kommer endvidere, at jeg havde ogsaa den opfatning, at disse forhandlinger neppe vilde komme til at bringe Norge nogen fordel; thi disse oplysninger, som man mente, at forhandlingerne skulde frembringe, troede jeg, at man ogsaa kunde faa frem, om man øieblikkelig lod sagen gaa til en voldgiftsdomstol. Hertil kommer fremdeles, at jeg havde nogen frygt for, at naar vi saaledes godvillig gik med paa at suspendere 15de juni-terminen, saa kunde det kanske skade os i en eventuel voldgift. Efterat jeg imidlertid har hørt udenrigsministerens foredrag idag, saa maa jeg tilstaa, at jeg er kommet paa lidt andre tanker. Jeg har faaet den opfatning, at disse forhandlinger kanske kan komme til at bringe vort land fordele, idet de oplysninger, som denne undersøgelseskommission - om jeg kan kalde den saa - frembringer, vil faa en ganske anden vægt for en voldgiftsdomstol, end om ethvert land for sig skulde forsøge at tilveiebringe de oplysninger, som vil være nødvendige, hvis man øieblikkelig gaar til en voldgiftskjendelse. Hertil kommer end yderligere, at jeg nærer noget haab om, at naar man gaar til disse forhandlinger her, saa kan det kanske overflødiggjøre en voldgiftsdomstol. Det kunde hände at forhandlingerne kunde føre til at der blev en overenskomst som kunde være til begge parters tilfredshed, og det vilde jo være det allerbedste. Disse forskjellige omstændigheder har gjort, at jeg maa stemme for mindretallets forslag, der er overensstemmende med den kongelige proposition, som er optaget af statsraaden.

Udenrigsminister Løvland: Der var endel repliker til forskjellige talere, som jeg skulde have gjort; men jeg tror efter nærmere overveielse, at det er mest loyalt ligeoverfor stortinget, at jeg frafalder ordet. Saadanne repliker og dupliker igjen tror jeg ikke kan være af videre betydning for sagen. Jeg henviser til mit første foredrag og frafalder ordet.

Bjørnaali: Det, som har paatrængt sig mig stærkest under denne debat, som jeg nu har paahørt igaarftes og idag, det er indtrykket af hvor heldig, vi bestandig har staaet under forhandlingerne med Sverige. Altid har det været vi, slig har det lydt, som har haft fordelene, altid har det været vi som har faaet indrømmelserne. Og saa betydelige har disse været, at man har undret sig over, at svenskerne kunde være med og indrømme saa store ting. Saaledes ogsaa i dette renbeitespørsmålet. Det lød jo i

1905, at her havde vi vundet en fordel, som var overordentlig stor, idet vi havde faaet indflytningsterminen sat ud til 15de juni. Rigtignok var denne store fordel paa en maade kjøbt med det, at Norge havde frafaldt den adgang, som vi efter fremragende dygtige juristers mening havde til at kunne opsigte kodicilet. Det frafaldt vi, og derved har vi paataget os det servitut for alle tider. Rigtignok var den indrømmelse ikke sterkere underbygget, end at svenskerne naarsomhelst kunde indanke terminen for en voldgiftsret. Og nu faar vi endog høre, at den staar ikke sterkere, end at en voldgiftsret ganske utvilsomt vil give svenskerne ret. Det er jo blevet gjentaget her, at med de oplysninger vi sad inde med, slig som sagen faktisk stod i 1905, og som den staar nu, vil en voldgiftsret efter al sandsynlighed gaa os imod. Dette udtales jo af den aller mest sagkyndige paa dette omraade.

Men ogsaa nu hører vi, at de forhandlinger, som vi nu skal gaa til, er en fordel for os; paa ethvert punkt synes det at være en fordel for os; det er vi som har opnaaet indrømmelserne. Ogsaa dette forhandlingsgrundlag skal være en stor vinding. Jeg maa sige, at det indtryk har paatrængt sig mig ved at se, at 15de juni-terminen ikke skulde træde i kraft før efter saa og saa mange aar, at vi har givet efter paa det væsentlige punkt, medens det vi har modtaget af indrømmelser er mindre væsentligt. Jeg har derfor været i den sterkeste tvil med hensyn paa min stemmegivning paa dette punkt - i den aller sterkeste tvil. Efter hvert som jeg har paahørt debatten, er jeg imidlertid kommet til det resultat, at som stillingen engang er bleven - den er ikke god - vil det være vanskeligt nu at stemme mod propositionen. Det vil være det samme som at kuldkaste enhver tanke om forhandling, saavidt jeg kan skjønne. Resultatet af de overveielser, jeg paa bedste maade har anstillet, er altsaa det, at jeg i tillid til de sterke forsikringer, som er kommet fra saavel landbrugsdepartementets chef som udenrigsministeren om, at det for os er en absolut nødvendighed at faa forhandling for at erholde det bevismateriale som vi maa have, - i tillid til disse sterke udtalelser er det, at jeg antagelig kommer til at stemme for propositionen. Forholdet er jo - det maa jeg indrømme - at vi ikke kan siges egentlig at opgive denne termin, 15de juni, som er en fordel for os; vi gaar med paa at udsætte dens ikrafttræden et vist antal aar - slig har jeg opfattet det. Og kan vi ved at gjøre det erhverve os oplysninger, som kan være af værd for os ved en eventuel voldgiftsret, saa synes jeg, vi maa finde os i det. Jeg kommer saaledes antagelig til at stemme for propositionen; jeg skal ikke nærmere nævne de andre grunde, som kan tale derfor; flere andre talere har gjort det, og jeg skal ikke gjentage deres udtalelser. Men jeg vil faa lov at rette en henstillen til regjeringen, om der, ifald disse forhandlinger nu kommer istand, ikke kan gjøres et forsøg paa om muligt at faa ogsaa Nordlands amt eller ihvertfald

en del af amtet, den sydlige del af Nordlands amt, fritaget for dette servitut paa samme maade, som det blev gjort for nordre Trondhjems amts vedkommende ved Karlstadoverenskomsten. Jeg tror der kan være ting som taler for det. Den sydlige del af dette amt, den kreds, jeg repræsenterer, strækker sig jo langs grænsen i en stor længde, og vi har ogsaa der i Hatfjelddalen f.eks. invasion af svenske ren uden at vi paa vor side faar vederlag i nogensomhelst retning. Mig bekjendt har det ikke i lange tider forekommet, at norske lapper med norske ren har trængt over paa svensk grund. Vore lapper, de som vindes i Vefsen og muligens en enkelt i Hatfjelddalen, de trækker om vinteren udover til de norske øer Dønna, Alsten og nedover til Læka; det er deres vinterbeite. Vi faar som sagt ikke spor af vederlag for den skade, de svenske ren gjør oppe i Hatfjelddalen. Og der er en ting til: Hatfjelddalens indbyggere trænges paa to sider; de trænges østenfra paa sine udmark- og indmarkslaatter af de svenske ren, og de trænges vestenfra af den norske stat, som sætter deres bedste jord under vand ved Røsvandet. De trænges saaledes fra to sider. Jeg mener derfor, at der om muligt burde gøres et forsøg i regning af at faa servitutet hævet, at man ihvertfald har sin opmærksomhed henvendt paa den side af sagen.

Foshaug: Jeg har jo en følelse af, at slaget for os, som staar paa den anden side her, allerede er tabt; men jeg vil alligevel gjøre en del bemærkninger i anledning af udtalelser, som kom baade fra landbrugsministeren og fra udenrigsministeren. Landbrugsministeren sagde, at dette var ikke at opgive overenskomsten, og han talte naturligvis saa godt for det, som det paa nogen maade var muligt. Og det ser ud, som om disse udtalelser fra landbrugsministeren har slaaet dybe rødder i forsamlingen. Særlig saa det ud, som om hr. Mowinckel ogsaa var kommet til den opfatning, at dette var det ene rigtige. Jeg forstaar fuldt vel, at saadan som stillingen nu er efter hele den maade, hvorpaa baade de norske delegerede og regjeringen har ført sagen, og efter den beslutning, som allerede er faldt i rigsdagen, saa bliver det hensynet til den stilling, hvori sagen nu staar, som bliver det afgjørende for denne forsamling. Og fristelsen kunde da ligge nær ogsaa for mig til at gaa over; men jeg agter alligevel at opretholde det standpunkt, jeg i denne sag har indtaget. Skulde det ved de fremtidige forhandlinger med Sverige vise sig, at vi, som tilhører minoriteten i salen i denne sag, har taget fejl, saa skal det ikke glæde nogen mere end mig. Men jeg kan ikke frigjøre mig for en vis frygt. Den maade, hvorpaa svenskerne i denne sag har gaaet frem, ser ialfald for mig sliig ud, at jeg har en hemmelig frygt for, at alt det, som vi opnaar, det vil være, at Karlstadoverenskomstens ikrafttræden udsættes, indtil svenskerne har faaet de oplysninger, som de ønsker for at faa sagen afgjort ved voldgift, og saa afbryder svenskerne forhandlingerne, og vi faar en

voldgiftsafgjørelse alligevel. Jeg kan heller ikke være enig med landbrugsministeren deri, at vi er saa særdeles uheldig stillede med hensyn til oplysninger. Jeg tror, at om vi gik til en voldgiftsafgjørelse nu, saa vilde det blive ligesaa vanskeligt, for ikke at sige vanskeligere, for Sverige at kunne skaffe tilfredsstillende oplysninger, hvad denne materie angaar, som det er for Norge. Vi faar vel ikke tro, at den lappekommission, som var nedsat, og som har arbejdet saa lang tid og samlet et saa fyldigt materiale med hensyn til alle de forhold, som vedrører lappetrafiken, skal have været fuldstændig værdiløs. Desuden vil jeg ogsaa sige, at hvis det skal gaa saadan, som det nu er begyndt at gaa, saa har jeg ogsaa en frygt for, at naar vi staar overfor afgjørelsen af det, som muligens kan blive resultatet af forhandlingerne, saa vil det for de norske forhandlere og den norske regering gaa, som det har gaaet baade i aaret 1905 og ogsaa nu i denne sag: naar vi staar overfor den endelige afgjørelse, saa er regjeringen bunden, og saa er det hensyn baade til det ene og til det andet, som gjør, at denne forsamling ikke staar fuldstændig frit, og saa kan vi da muligens blive nødt til at bide i det sure æble. Jeg vil heller ikke undlade at tilføie, at hvis det skal fortsætte at gaa saadan, som det synes mig allerede nu at være paa god glid til, saa forekommer det mig, at da bliver Tromsø amt den landsdel, hvis indvaanere i særlig grad bliver med at betale Norges frigjørelse i 1905.

Med hensyn til det, som udenrigsministeren udtalte om, at det var en kolossal misforstaaelse af ting, hvad jeg sagde angaaende disse svenske herrer, thi de reiste ikke officielt, saa vil jeg sige til udenrigsministeren, at jeg for min del ikke kan fatte, hvad slags private interesser det skulde være, som kunde drive tre svenske mænd i de stillinger, som disse indehavde, til at reise rundt i de forskjellige distrikter i Tromsø amt og have private konferencer og have møder med folk og gjøre optegnelser baade over det ene og over det andet. Jeg kan ikke forstaa, hvad slags private interesser det skulde være, som kunde bibringe disse mænd saadan interesse for sagen, hvis der ikke laa nogenting bag. Jeg har en hemmelig frygt for, at det trods alle udenrigsministerens deklamationer i denne sag, engang vil komme til at vise sig, at der nok har ligget andre ting under i denne sag.

Malm: Sagen er i sin realitet nu helt udredet ved de udtalelser, som er faldt fra præsidenten, fra landbrugsministeren og udenrigsministeren og den ærede repræsentant hr. Foss. Jeg kan derfor fuldt ud henholde mig til deres udtalelser. Jeg greb kun ordet for at berigtige et udtryk, som findes her i indstillingen, og som muligens kunde misforstaaes. Der staar nemlig paa side 4: "Disse for Norge fordelagtige indskrænkninger i lappernes indflytningsret" osv. Det vilde have været korrektere, om der havde staaet "indflytningstrafik" eller deres "paastaaede indflytningsret". Med det benyttede

udtryk er selvfølgelig ikke ment noget andet end en ren beskrivelse af forholdet, som det finder sted. Der ligger deri ikke nogensomhelst erkjendelse af, at der tilligger de svenske flytlapper nogen indflytningsret i Norge. Jeg har fundet mig beføiet til for sagens skyld at gjøre disse bemærkninger.

Horst: Jeg behøver vel næsten ikke at sige, hvor min sympati har været. Jeg har fra først af været bestemt paa at stemme for flertallets indstilling. Men eftersom sagens drøftning er skredet fremad, er jeg efterhaanden kommet til den overbevisning, at hvis man vedtog flertallets indstilling nu, saaledes som sagen nu staar, saa vilde det ikke være til gavn. Og naar jeg er kommet til den overbevisning, bør jeg selvfølgelig stemme for den kongelige proposition. Jeg tror nu, at vedtagelsen af 15de juni-terminen i Karlstadoverenskomsten kun var en skinfordel for Norge, og allerede den omstændighed, at de svenske forhandlere tilføiede et særskilt forbehold om voldgift her, viser, at der ikke har været saa særdeles meget ment med det endda. Men jeg skal ikke indlade mig paa at oprippe tidligere taleres argumenter. Jeg kan kun stemme saaledes, som jeg nu tror, det vil være det rigtigste; men det er kun paa grundlag af den stilling, hvori sagen nu er kommet.

Sivertsen: Forinden jeg afgiver min stemme i denne sag, vil jeg faa lov til at udtale, at naar jeg kommer til at maatte slutte mig til minoriteten i komiteen, er det ikke, fordi jeg er enig i regjeringens handlemaade. Jeg staar i saa maade med samme opfatning idag som ligeoverfor Karlstadoverenskomsten. Jeg mente, at der ved Karlstadforliget var et par ting, som ikke burde være vedtaget, og at der var paaført Norge ydmygelser, som var unødvendige; men alligevel maatte jeg stemme for forliget, for at der muligens ikke skulde komme noget værre, - fordi regjeringen havde bundet os. Det samme er tilfældet ogsaa idag. Regjeringen har bundet os, og for at ikke en mulig desavouering af regjeringens holdning skulde føre os til noget værre, er jeg nødsaget til at stemme for propositionen, og alene af forannævnte grund. Thi det er saa langt fra, at propositionen tiltaler mig. Tvertimod. Men alligevel er jeg nødsaget til at stemme for den.

Konow: Jeg tror, at de herrer af vort parti, som har udtalt sig i den retning, at de er nødt til at gaa ind paa dette, fordi sagen er kommet i den stilling, hvori den er, tager fejl. Dette, at man paa grund af, at regjeringen har gjort dette skridt, maa gaa med paa ting, som man finder, ikke er rigtige, er den samme vise, som vi hørte under Karlstadforhandlingernes dage. Da blev det ogsaa fremhævet fra forskjellige hold, at vi er imod denne overenskomst; men vi finder at burde gaa ind paa den, fordi regjeringen nu engang har akcepteret disse vilkaar. Jeg tror, at det er en forkjært politik, og jeg tror, at

der kommer sikkerlig den dag, da vi ikke længere kan ræsonnere som saa. Det, vi hørte idag fra ministerbænken, at det var en stor fordel, at voldgiftsavgjørelsen blev udsat, samtidig med at 15de juni-terminen blev udsat, altsaa at voldgiftskjendelse var en sag, som det maaske var kjedeligt for Norge at søge - det staar i et paafaldende modsætningsforhold til, hvad vi hører nu fra Haagerkonferencen. Der har en af Norges delegerede udtalt, at selv om det gjælder vitale interesser, vil man gaa ind paa obligatorisk voldgift. Jeg gad vide om der blev afsluttet en saadan konvention, som gik ud paa dette, og regjeringen skulde forelægge den her for stortinget, en konvention altsaa hvorefter selv spørgsmaal, der angaar vitale interesser, skulde undergives - jeg gad vide, om d'herrer da vilde søge det samme? Jeg tror det neppe. Jeg tror, at den norske regjering her har overskredet sit mandat, at den har gaaet videre, end den havde ret til at binde landet - endnu ialfald. Det staar ialfald i en skjærende modsætning til, hvad regjeringens medlemmer har udtalt i denne debat om, at voldgift var noget, som det var godt at være fri for i de kommende tre aar angaaende denne sag.

Statsraad Løvland: Her er bragt ind et helt uvedkommende spørgsmaal, og det vil vist ikke være rigtigt at optage det til behandling her. Jeg vil blot oplyse om, at i den voldgiftstraktat med Sverige, som er ratificeret af stortinget, er det afgjort, at spørgsmaalet om, hvorvidt en sag er af vital interesse, skal, i tilfælde af uenighed, forelægges voldgiftsretten, og det er i den retning, antager jeg, den norske delegerede har udtalt sig. Det er alt, hvad jeg derom for tiden kan sige. Denne voldgift, som her handles om i lappesagen, er jo noget ganske andet end en almindelig voldgift for at udjevne tvist mellem landene; det er en voldgift, som Sverige har forbeholdt sig at søge alene for at faa forandret en bestemmelse til gunst for sig.

Statsraad Aarrestad: Jeg vil bare gjentage, hvad jeg tidligere har fremholdt ligeoverfor hr. statsraad Konow, at jeg ikke paa nogensomhelst maade har udtalt, at jeg havde noget imod, at denne sag kom for voldgift, og hr. Konow er ikke berettiget til at fortolke mine udtalelser paa den maade; men hvad jeg har sagt, er dette, at vi burde være tilstrækkelig godt rustet, før vi gik til voldgift, saa at Norges sag kunde blive varetaget tilstrækkelig og paa en for de norske interesser værdig maade. Jeg tilbageviser den maade, hvorpaa hr. Konow har benyttet mine udtalelser.

Konow: Det var ikke det eneste, som landbrugsministeren sagde. Vi maa erkjende, sagde han, at 15de juni-terminen var der dispenseret fra ved denne overenskomst; men der var ogsaa dispenseret fra

forpligtelsen til at undergive sagen voldgift i disse 3-4 aar. Det udtalte landbrugsministeren, og udenrigsministeren udtalte noget lignende. Med hensyn til udenrigsministerens svar, at dette var en ganske uvedkommende sag, vil jeg kun sige: ja, men den belyser regjeringens optræden i denne sag, og jeg vidste paa forhaand, at udenrigsministeren vilde forsvare den optræden, som var skeet i Haag. Nogen nøiere underretning om, hvordan ordene lød, har jeg ikke end den, som er fremkommet i bladenes referater. Jeg fandt at burde konstatere dette, fordi vi staar her i et hemmeligt møde, hvor der maa raabes et varsko mod en indgaaen paa den slags bestemmelser.

Castberg: Kun en bemærkning i anledning af det sidste spørgsmål, som er bragt ind. Jeg vil gjerne have det paa det rene, fordi det er et ganske overordentlig vigtigt spørgsmål, hvordan dette er at forstaa. Jeg opfatter hr. udenrigsministeren saaledes, at saafremt en af Norges delegerede paa Haagerkonferancen har udtalt sig derhen, at vi skulde være villige til at undergive ogsaa de spørgsmål, som berører landets vitale interesser, voldgift, saa er en saadan opfatning, en saadan udtalelse desavoueret af udenrigsministeren. Det er ikke udenrigsministerens opfatning, at vi i den henseende skal slaa ind paa en helt ny vei i forhold til, hvad der tidligere er hævdet fra alle sider i vort land.

Votering:

1. Ved alternativ votering mellem komiteens indstilling til post I - saalydende:

Stortinget samtykker i, at kongen træffer aftale med Sverige overensstemmende med forslagene af 19de januar og 6te februar 1907 om fælles undersøgelse af forskjellige forhold vedrørende de svenske flytlappers renbeitning i Tromsø og Nordlands amter, dog saaledes, at den i forslagernes forudsætninger angivne betingelse, at bestemmelsen i Karlstadoverenskomsten om at indflytningsterminen, 15de juni, suspenderes, ikke antages

-
og den kongelige proposition, post I - saalydende:

Stortinget samtykker i, at kongen træffer aftale med Sverige overensstemmende med forslagene af 19de januar og 6te februar 1907 om fælles undersøgelse af forskjellige forhold vedrørende de svenske flytlappers renbeitning i Tromsø og Nordlands amter - med de til forslagene knyttede forudsætninger -
bifaldtes propositionen med 98 mod 21 stemmer.

De 98 herrer var:

Strengenhagen, Wiborg, Bratlie, Malm, Stang, Blilie, H. Jacobsen, Wold, Haanes, Velo, Thallaug, Th. Stousland, Foss, Tjørsvaag, Kristensen, Aas, Blakstad, Andersen Grimsø, Bjørnaali, Storjord, Bakkejord, Havig, Ellingsen, Aklestad, Langeland, Høstmark, Meisingset, Hestnes, C.

Møde for lukkede dører, Stortinget 19. juli 1907

Berner, Krag-Torp, Bøen, Larsen, P. Pedersen, Roer, Bergesen, Adolf Pedersen, Gjedrem, Hognestad, Schanche, Dyrlund, Rasmussen, Horst, Lind Johansen, O. Erichsen, Klingenberg, Halvorsen, Ivar Aavatsmark, O.S.Aavatsmark, Sivertsen, L. Ejde, Wolden, Bergan, Fjermstad, Hoff, Friis Petersen, Holtsmark, Brøgger, Brevig, Ihlen, Bøhn, Mørland, Rogge, Campbell Andersen, Mowinckel, Liljedahl, Holsen, Hjertenæs, Myklebust, Gerhardsen, Svendsbøe, Kloster, Wergeland, Abrahamsen, Saakvitne, Gundersen, Rinde, Gunnar Knudsen, Tveiten, Wiger, Jorde, Hyggen, Rustand, Hans Hansen, Andersen, Saba, M. Eyde, O. Sand, Backer, Haaland, Haug, Sjursen, Eftestøl, Aaen, Olsen, F. Sand, Eidem, Austeen og Nalum.

De 21 herrer var:

Nilssen, Chr. Knudsen, Castberg, Fedje, Hougen, Arnesen, Ersdal, Gauslaa, Foshaug, Alfred Eriksen, Buen, Galtvik, Hagerup, Sæbø, Næss, Grivi, Ruberg, Vraa, Egedenissen, Konow og Myrvang.

Fraværende: Liestøl (syg), Dick, Carl Stousland (syg) og Hansson.

Videre var indstillet:

II

Til den i nævnte forslag omhandlede kongelige kommission bevilges for budgetterminen 1ste april 1907 - 31te mars 1908 kr. 18 000,00 som tillæg til det under hovedpost III, kap. 4 opførte beløb til kongelige og parlamentariske kommissioner for samme budgettermin.

Præsidenten: Denne post er enslydende i indstillingen og i propositionen.

Votering:

Komiteens indstilling til post II bifaldtes enstemmig.

Præsidenten: Jeg foreslaar nu, at den af stortinget i denne sag fattede beslutning bliver at offentliggjøre.

Votering:

Præsidentens forslag bifaldtes enstemmig.

Præsidenten: Dernæst skal jeg undergive stortingets afgjørelse, hvorvidt voteringen skal offentliggøres. Jeg for min del finder, det vil være rimeligt.

Gunnar Knudsen: Jeg vil støtte det, at ogsaa voteringen offentliggøres.

Grivi: Jeg ligesaa.

Præsidenten: Jeg foreslaar da, at ogsaa voteringen bliver at offentliggjøre.

Votering:

Præsidentens forslag bifaldtes enstemmig.

Præsidenten: Det vil være nødvendigt, at der ieftermiddag for det første afholdes møde i arbejdsordningskomiteen - og jeg tilsiger herved dens medlemmer at møde i lagtingssalen kl. 5 -, dernæst møde i valgkomiteen i anledning af de ikke saa faa valg, som denne komite har at foretage eller forberede, og jeg tilsiger herved valgkomiteens medlemmer til at møde i lagtingssalen kl. 5 1/2. Dette er absolut paakrævet, og som følge deraf maa jeg foreslaa, at behandlingen af de paa kartet for idag opførte sager udstaar til imorgen formiddag kl. 10.

Gunnar Knudsen: Kunde vi ikke prøve at begynde imorgen kl. 9. Man har jo ikke helt opgivet haabet om at kunne blive færdig imorgen. Hvis vi begynder kl. 9, kunde vi kanske blive færdig imorgen formiddag, saaledes at stortinget da kunde opløses imorgeneftermiddag.

Præsidenten: Fra min side skal der ikke være noget i veien.

Gunnar Knudsen: Jeg henstiller da, at vi møder kl. 9 imorgen.

Præsidenten: Der er altsaa reist spørgsmaal om at lade stortingetsmødet imorgen berammes til kl. 9 istedetfor som sædvanlig kl. 10. Jeg har intet at indvende derimod, og jeg skal gjerne ændre mit forslag derhen, at de nævnte sages behandling udstaar til imorgen formiddag kl. 9.

Konow: Kunde vi ikke tage et møde kl. 8 iaften til behandling af et par sager? Det er jo ikke saa meget, som nu staar igjen, og da var vi sikker paa at blive færdig; hvis ikke, er jeg bange for, at vi ikke bliver færdig.

Præsidenten: Det vil have sin vanskelighed; thi ingen kan paa forhaand vide, hvor lang tid valgkomiteens møde vil tage, og det er absolut nødvendigt, at valgkomiteen bliver færdig med at behandle de forestaaende valg, som der skal afgives indstilling om, ellers vil stortinget blive sinket. Da er det meget heldigere at begynde imorgenformiddag kl. 9. Jeg foreslaar altsaa, at de nævnte sagers behandling udstaar til imorgen formiddag kl. 9.

Votering:

Præsidentens forslag bifaldtes enstemmig.

Mødet hævet kl. 14.00.
